

N:o 71.

Ank. till Riksd. kansli den 2 maj 1902, kl. 5 e. m.

*Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition
angående uppförande af ny byggnad för Kongl. Maj:ts
kansli m. m.*

(I. A.)

Under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden för den 21 februari 1902 har Kongl. Maj:t, som i den till Riksdagen den 14 sistlidne januari aflättna nådiga proposition angående statsverkets tillstånd och behof föreslagit Riksdagen att för uppförande af ny byggnad för Kongl. Maj:ts kansli och utförande af vissa i samband dermed stående byggnadsföretag bevilja ett extra anslag af 2,000,000 kronor, att utgå under åtta år, och deraf för år 1903 anvisa en åttonde-del, eller 250,000 kronor, ytterligare i en den 21 ofvanberörde februari till Riksdagen aflåten proposition (n:o 34) föreslagit Riksdagen att, med godkännande af ett utaf Stockholms stadsfullmäktige i yttrande af den 12 december 1901 framställt förslag till bytesaftal mellan kronan och Stockholms stad, medgifva,

dels att till betäckande af en del af kostnaden för uppförande af ny byggnad för Kongl. Maj:ts kansli, för uppförande af nytt hus för kammar-

rätten, domänstyrelsen och kammararkivet, för påbyggnad och ändring af postverkets hus vid Rödbodtorget i och för inrymmande i detta hus af lokaler för arméförvaltningen och marinförvaltningen samt för inlösen af atelierbyggnadsaktiebolagets hus i nordvestra hörnet af Kungsträdgården och husets anordnande till lokal för krigshögskolan finge användas ej mindre behållningen vid 1901 års slut, 1,182,636 kronor 42 öre, å fonden för anordnande af lokaler för statens embetsverk i hufvudstaden, än äfven det belopp, 1,000,000 kronor, som enligt förberörda bytesaftal skulle af Stockholms stad tillhandahållas,

dels ock att, för gäldande af årlig afgäld af 1,000 kronor till finska församlingen, af de räntemedel, som under år 1902 och derefter kunde komma att tillföras nyssnämnda fond, finge tills vidare användas erforderligt belopp.

Till statsrådsprotokollet har departementschefen i detta ärende anført följande:

*Det nuvarande
kanslihuset
m. m.*

Det nuvarande kanslihuset med den dertill hörande tomten n:o 1 i kvarteret Vulcanus vid Mynttorget i Stockholm hade ursprungligen disponerats af myntverket, men sedan, i sammanhang med år 1840 fattadt beslut om statsrådets förändrade organisation, fråga blifvit väckt om beredande för samtliga statsdepartementens expeditioner af en gemensam embetslokal, hade byggnaden upplåtits till lokal för flertalet af dessa expeditioner. Ifrågavarande byggnad, som således från början icke varit afsedd till embetslokal för Kongl. Maj:ts kansli, hade också ganska snart visat sig vara såsom sådan mindre lämplig; och ehuru tid efter annan omfattande ändrings- och reparationsarbeten vidtagits, vore lokalerna inom kanslihuset fortfarande i många afseenden synnerligen bristfälliga och otidsenliga.

För att erhålla sakkunniga personers yttrande rörande kanslihusets beskaffenhet hade chefen för finansdepartementet, jemlikt Kongl. Maj:ts den 27 januari 1893 lemnade bemyndigande, uppdragit åt intendenten vid öfverintendentsembetet, professorn F. G. A. Dahl, branchefen i Stockholm, kommandörkaptenen B. Hollstén, stadsarkitekten L. Hedin och byggmästaren A. G. Sällström att verkställa besigtning å sagda hus för utrönande, ej mindre huruvida sjelfva byggnaden befunne sig i det skick, att dess framtida bestånd kunde anses tryggadt, än äfven huruvida byggnaden erbjöde erforderlig säkerhet mot eldfara för de viktiga och delvis oersättliga handlingar, som der förvarades. Resultatet af den på grund häraf verkställda besigtningen föreläge i en af besigtningmännen den 9

februari 1893 till chefen för finansdepartementet aflåten skrifvelse, hvilken som bilaga åtföljde statsrådsprotokollet. Af denna skrifvelse framginge, att besigtningmännen funnit byggnaden förete väsentliga brister såväl med hänsyn till hållfasthet som trygghet mot eldfara, samt att besigtningmännen ansett, att de brister, hvarmed byggnaden i förstnämnda hänseende vore behäftad, kunde, om ock med stor kostnad, betydligt minskas, men att bristerna, hvad eldfarligheten anginge, icke kunde afhjelpas eller ens minskas.

Då innehållet af berörda skrifvelse den 24 februari 1893 anmälts inför Kongl. Maj:t i sammanhang med väckt fråga om bildande af en särskild »fond för anordnande af lokaler för statens embetsverk i hufvudstaden», hade föredragande departementschefen erinrat, att de ur nyss anförda synpunkter förefintliga bristerna vid kanslihuset långt ifrån vore de enda. Utrymmet inom de särskilda embetslokalerna vore nemligen så trångt, att deraf verkligt men uppstode för det arbete, som der skulle utföras. Flere departementsbyråer förfogade hvar för sig endast öfver ett rum — i åtskilliga fall af ytterst obetydliga dimensioner — i hvilket rum såväl byråchefen som den kanslisekreterare och den amanuens, som på byrån indelats, hade sina platser. Då vederbörande byråchefer ofta mottoge besök i tjänsteärenden, vore det gifvet, att en dylik anordning skulle medföra icke ringa olägenheter. Utrymmet i huset vore dessutom så strängt tillvarataget, att, då, såsom stundom hände, för beredande af någon särskild fråga tillfälliga biträden eller sakkunniga personer tillkallades, hvarje möjlighet att bereda dem arbetsplats inom vederbörande departements lokal vore utesluten. Den för förvaring af statsrådsprotokoll och handlingar i afgjorda ärenden tillmätta plats vore så knapp, att nämnda dokumenter tidigare, än eljest kunde vara önskligt, måste aflemnas till riksarkivet, hvartill komme, att, såsom af bemälde besigtningmäns utlåtande äfven framginge, de skåp, i hvilka de ifrågavarande, till stor del oersättliga handlingarna förvarades, flerstädes måst placeras så nära intill eldstäderna, att eldfara deraf lätteligen kunde uppstå. Hvad förintandet af sagda handlingar skulle innebära, behöfde icke närmare utvecklas. Förlusten af de senaste årens statsrådsprotokoll, registratur, koncept till utgående kongl. bref och resolutioner, inneliggande handlingar m. m. skulle medföra ett verkligt hämmande af regeringsmaskineriet, skadan för en framtida historisk forskning oberäknad. På grund af sålunda anförda förhållanden kunde det icke gerna vara annat än en tidsfråga — och det en sådan, som inom en nära liggande framtid

måste kräfvä sin lösning — när ny lokal för Kongl. Maj:ts kansli måste beredas.

De brister hos kanslihuset, som vid berörda tillfälle af departementschefen framhållits, hade under den tid, som sedan dess förflutit, naturligen gjort sig ännu mer känbara, och hvad särskildt anginge den anmärkta bristen på erforderligt utrymme, hade denna brist numera gjort sig gällande i sådan grad, att frågan om anskaffande af ny kanslihusbyggnad icke längre kunde uppskjutas. Departementschefen ville i detta hänseende erinra, hurusom, då för omkring två år sedan anmälts, att ökad utrymme inom kanslihuset oundgängligen erfordrades för utrikes- och civildepartementen samt att lokal måste anskaffas för jordbruksdepartementet, annan utväg icke förefunnits än att för ifrågavarande ändamål upplåta den lokal, som för det dåvarande disponerades af nedre justitierevisionen, och att för sistnämnda embetsverk förhyra lokal på annat håll. Det borde icke heller lemnas obeaktadt, att sjöförsvarsdepartementet vore förlagdt till annat, staten tillhörigt hus, äfvensom att justitiedepartementets byrå för statistiska ärenden, lagbyrån, den till civildepartementet hörande försäkringsbyrån, finansdepartementets kontroll- och justeringsbyrå samt ecklesiastikdepartementets afdelning för statistiska ärenden vore inrymda i särskildt förhyrda lokaler.

Tidigare åtgärder för anskaffande af nytt kanslihus.

Departementschefen redogör derefter för de åtgärder, som sedan flera år tillbaka vidtagits i syfte att åstadkomma ny lokal för Kongl. Maj:ts kansli och hvilka åtgärder ledt till det resultat, att frågan om nytt kanslihus nu kunde anses föreligga färdig till slutligt afgörande. Sedan chefen för finansdepartementet den 7 juni 1893 anmodat öfverintendentsembetet att, såsom en förberedande åtgärd för handläggning af frågan om anordnande af ny lokal för Kongl. Maj:ts kansli, inkomma med yttrande, bland annat, huruvida, med iakttagande, att den oundgängligen erforderliga ökningen i utrymme blefve beredd, ändamålet lämpligen kunde vinnas genom ombyggnad af kanslihuset på dess nuvarande plats, samt öfverintendentsembetet med anledning deraf uppdragit åt professorn Dahl samt e. o. arkitekterna hos embetet F. R. Ekberg och F. Eckert att i ärendet sig yttra, hade de sålunda utsedda personerna den 26 augusti 1893 afgifvit ett tjenstememorial i ämnet. I detta memorial anfördes beträffande den ifrågasatta ombyggnaden af kanslihuset, att, då byggnadens grund vore dålig, det icke vore tänkbart att på annat sätt än genom rifning af den gamla byggnaden och uppförande af en alldeles ny byggnad erhålla lämpliga lokaler; att, om hela tomten kringbyggdes med ett 37 fot

bredt hus, innehållande 3 hela våningar åt alla sidor, en undervåning åt sjösidan och dessutom en öfvervåning mot norra och östra sidorna, en golfyta af högst 46,000 qvadratfot kunde erhållas; att, då nuvarande kanslihuset hade en sammanlagd golfyta af omkring 40,600 qvadratfot, en ökning i utrymme af omkring $13\frac{1}{2}$, procent således vore det högsta, som å ifrågavarande tomt kunde erhållas; samt att, då denna ökning i utrymmet knappast kunde anses tillräcklig och det sannolikt skulle blifva förenadt med stora svårigheter att under tiden för ombyggnaden anskaffa lämpliga lokaler för de olika departementen, det syntes, som om någon annan utväg hellre borde anlitas för frågans lösning. I sådant afseende hade föreslagits att inköpa det s. k. Brunkebergs hotell i kvarteret Fyrmörsaren och att inreda detsamma till kanslihus. För uppförande af ny sådan byggnad hade sedermera jemväl ifrågasatts att inköpa finska kyrkans tomter i kvarteret Europa m. m. och den s. k. Bondeska egendomen i kvarteret Rosenbad. De förhandlingar, som blifvit förda angående förvärfvande för kronans räkning af berörda fastigheter, hade emellertid icke ledt till något resultat. Särskildt hade frågan om användande till byggnadsplats för nytt kanslihus af finska kyrkan och angränsande tomter varit föremål för ganska omfattande undersökningar och förhandlingar, men tanken härpå hade måst öfvergifvas, då det visat sig, att för vinnande af tillräckligt rymlig byggnadsplats ett så stort antal tomter skulle behöft tagas i anspråk, att kostnaden skulle uppgått till allt för högt belopp.

Då svårighet således mött att för antagligt pris förvärfva lämplig tomt för uppförande af den ifrågasatta byggnaden, hade den nästa åtgärden varit att söka utreda, huruvida någon kronan tillhörig obebyggd tomt med lämplig belägenhet kunde för ändamålet användas. Med stöd af Kongl. Maj:ts den 25 oktober 1894 meddelade beslut, hvarigenom öfverintendentsembetet anbefalts att enligt de närmare föreskrifter, chefen för finansdepartementet egde meddela, verkställa utredning beträffande frågan om uppförande af nytt kanslihus, hade departementschefen därför i skrifvelse den 8 februari 1899 anmodat öfverintendentsembetet att låta uppgöra och till Kongl. Maj:t inkomma med eskissritningar och approximativa kostnadsberäkningar för uppförande å norra delen af Kungsträdgården af nytt kanslihus, afsedt att inrymma samtliga dåvarande statsdepartementen med deras olika afdelningar samt derjemte jordbruksdepartementet, nedre justitierevisionen, justitiekanslersembetet, landt- och sjöförsvarsdepartementens kommandoexpeditioner och flottans stab; och hade departementschefen dervid tillika bifogat uppgift i fråga om det utrymme,

*Förslag till
nytt kanslihus
i Kungsträd-
gården.*

som ansetts erforderligt i den nya byggnaden. Enligt uppdrag af öfverintendentsembetet hade e. o. arkitekten hos embetet Carl Möller utarbetat de sålunda infordrade ritnings- och kostnadsförslagen, hvarefter öfverintendentsembetet med skrifvelse den 18 oktober 1899 till Kongl. Maj:t öfverlemnade ifrågavarande förslag äfvensom ett af bemålde arkitekt den 9 i samma månad afgifvet tjenstememorial.

Enligt berörda förslag vore byggnaden, hvars hufvudfasad skulle vetta åt Kungsträdgården, förlagd så, att det omkring 4 meter framspringande midtelpartiet å hufvudfasaden icke sköte söder om en linie, som tänktes dragen från en punkt på Kungsträdgårdsgatan, 8 meter norr om nordvestra hörnet mellan nämnda gata och Näckströmsgatan, vinkelrätt mot Kungsträdgårdens längdaxel. Å byggnadens östra sida skulle Kungsträdgårdsgatan erhålla en bredd af 20,5 meter utom vid sidofasadens framsprång, der gatans bredd minskades till 19,5 meter. Hamngatan, hvars bredd å sträckan mellan Regeringsgatan och Vestra Trädgårdsgatan redan vore fastställd till 18 meter, skulle vid byggnadens nordöstra mellanparti erhålla en bredd af 27 meter, hvilken vid nordöstra hörnet af det utspringande midtelpartiet minskades till 23 meter. Vid midtelpartiets nordvestra hörn vore Hamngatans bredd beräknad till 29 meter, hvarefter densamma än ytterligare vidgades, så att gatan vid byggnadens nordvestra hörn bildade en öppen plats.

Den form och det läge, byggnaden enligt förslaget skulle erhålla, förutsatte emellertid med nödvändighet, att atelierbyggnadsaktiebolagets hus samt den derintill belägna, för det dåvarande af Sveriges allmänna konstförening förhyrda utställningsbyggnaden nedrefves, äfvensom att samtliga de byggnader och anordningar, som innehafvaren af det s. k. Blanchs kafé låtit uppföra i Kungsträdgården, borttoges. Derjemte måste den nu obebyggda tomten n:o 5 i kvarteret Kungsträdgården förblifva obebyggd och, såsom planterad plats, för framtiden tilläggas Kungsträdgården. I sammanhang härmed hade det erinrats, att gafveln å den aktiebolaget Casino tillhöriga byggnad efter platsens ordnande komme att blifva mera i ögonen fallande än tillföre och därför borde på lämpligt sätt dekoreras. Utmed nämnda gafvel har derjemte en nedgång ansetts böra anordnas från Vestra Trädgårdsgatan till Kungsträdgårdens plan.

Den föreslagna byggnaden, hvars hufvudingång vore förlagd till fasaden åt Kungsträdgården, upptoge en yta af 5,470 kvadratmeter, i hvilken yta inginge två gårdar med 365 kvadratmeter för vardera, eller tillsammans 730 kvadratmeter. Hufvudfasaden upptoge en längd af 93 meter och

hvardera sidofasaden 52,5 meter. Byggnadens största bredd (genom middelpartiet) vore 64 meter. Byggnadens höjd från marken till taklistens öfverkant vore å hufvudfasaden 25 meter, och kupolens krön sköte upp 57 meter öfver Kungsträdgårdens plan. Förutom en jordvåning skulle byggnaden innehålla fyra våningar.

Majoren vid väg- och vattenbyggnadskåren P. A. Lindahl, som å det ifrågasatta området af Kungsträdgården verkställt undersökningar för grundläggning af byggnaden, hade i ett till öfverintendentsembetet afgifvet yttrande meddelat, att marken å området bestode öfverst af jordfyllning om 2,5—3 meters djup, derunder af ett lager af lös lera af 5—7 meters mäktighet och under detta af ett mäktigt lager af sand och grus af vexlande, men i medeltal 10 meters djup. I betraktande af den lösa beskaffenhet, marken till stort djup syntes hafva, och det säkerligen rika tillflödet på vatten vid ringa djup under markens yta hade majoren Lindahl ansett hvarje tanke på möjligheten att för rimligt pris kunna neddraga grundmurar eller pelare till underliggande fast mark eller berg böra öfvergifvas. Återstode således att verkställa pålning under större eller mindre del af källaremurarnes areal och genom de lösa jordlagren. Byggnadens massiva beskaffenhet och stora tyngd samt de stora djupen genom lös massa syntes dervid utesluta utvägen att sammanföra pålningen i smärre grupper under murverkens koncentrerade partier, utan måste pålarne utbredas öfver hela ytan af undergrunden. Sjelfva byggnaden skulle, enligt e. o. arkitekten Möllers förslag, uppföras af murtegel och dess ytterfasader till största delen klädas med granit. Yttertaken skulle täckas med dels koppar och dels skiffer.

Kostnaden för uppförande af nytt kanslihus i Kungsträdgårdens norra del skulle enligt det föreliggande förslaget uppgå till 3,950,000 kronor, deraf 841,000 kronor för schaktnings-, pålnings- och grundläggningsarbeten, 2,536,524 kronor för sjelfva byggnaden och dess inredning, 306,500 kronor för specialarbeten, såsom elektrisk belysning, värmeledning och ventilation, gas-, vatten- och afloppsledningar, åskledare och hissar, 200,000 kronor för ledning af byggnadsarbetet och arfvoden till arkitekt och kontrollant samt 65,976 kronor för oförutsedda utgifter m. m. I kostnadsförslagets slutsumma inginge icke kostnaden för inlösen af vare sig de byggnader, hvilka, enligt hvad förut blifvit nämndt, skulle nedrifvas, eller de tomter, hvilka skulle bibehållas obebyggda.

Då emellertid för ytterligare utredning af byggnadsfrågan det syntes vara af vigt, att ritningar och kostnadsförslag uppgjordes äfven för be-

*Förslag till
nytt kanslihus
å tomten för
generalstabens
hus m. m.*

byggande af någon annan för ändamålet lämplig tomt, och uppmärksamheten i sådant afseende fäst sig vid det område af Riddarholmen, som upptoges af den statsverket tillhöriga, till arbetslokal för generalstaben för närvarande disponerade tomten n:o 8 i kvarteret Riddarholmen och den Stockholms stad tillhöriga, för stadens auktionsverk använda tomten n:o 7 i samma kvarter, af hvilket område departementschefen hade anledning antaga, att den Stockholms stad tillhöriga tomten skulle mot lämpligt vederlag kunna för kronans räkning från staden förvärfvas, hade han i skrifvelse den 13 september 1899 anmodat öfverintendentsembetet att så fort ske kunde uppgöra och till Kongl. Maj:t inkomma med eskissritningar och approximativa kostnadsberäkningar för uppförande å berörda område af nytt kanslihus, till utrymmet lika stort som den i Kungsträdgården ifrågasatta kanslihusbyggnaden. Sedan enligt uppdrag af öfverintendentsembetet e. o. arkitekten hos embetet Ludv. Peterson utarbetat de infordrade ritnings- och kostnadsförslagen till nytt kanslihus på det angifna området af Riddarholmen, hade öfverintendentsembetet med skrifvelse den 16 januari 1900 till Kongl. Maj:t öfverlemnadt ifrågavarande förslag äfvensom ett af bemälda arkitekt den 11 i samma månad afgifvet tjenstememorial.

Af berörda handlingar jemte ritningar inhemtades följande. Tillträdet till byggnaden hade arkitekten tänkt sig skola blifva dels från Birger Jarls torg, mellan riksarkivets och hofrättens hus, och dels från sjösidan genom en uppfartsväg. Då tillträdet från Birger Jarls torg för närvarande vore synnerligen otillfredsställande, hade, för att så vidt möjligt förbättra detsamma, det redan mycket knappt tillmätta utrymmet för byggnaden måst inskränkas genom att draga densamma tillbaka norrut, så att minsta afståndet från hofrättens hus blefve omkring 15 meter. Dessutom hade för att bereda tillräcklig dager åt de mot öster förlagda lokalerna gränden derstädes måst utvidgas med omkring 3 meter. Härigenom upptoge sjelfva byggnaden icke mer än omkring 3,700 kvadratmeter och, derest de åt sjösidan förlagda terrasserna inberäknades, icke fullt 4,000 kvadratmeter. För att den oförmälda uppfartsvägen från sjösidan skulle kunna på lämpligt sätt anordnas, måste den nuvarande högsta punkten å tomten sänkas omkring 3 meter genom bortsprängning af berg. Till följd af det ringa afståndet mellan hofrättens och riksarkivets hus har arkitekten ansett, att byggnadens hufvudentré, som skulle förläggas till Birger Jarls torg, icke komme att ur arkitektonisk synpunkt framträda på sätt, som för en byggnad af ifrågavarande

slag erfordrades. En utvidgning af området mellan hofrättens och riksarkivets hus måste därför enligt arkitektens åsigt förr eller senare ega rum och skulle kunna genomföras i sammanhang med en framtida ombyggnad af riksarkivets gamla hus, derest sistnämnda hus då något indroges från Birger Jarls torg. Vidare hade arkitekten föreslagit, att med Norstedt & Söners tryckeriaktiebolag måtte träffas öfverenskommelse, att de mot förenämnda gränd vettande byggnaderna å bolagets tomt erhöles ett prydligare och platsen mera värdigt yttre. Kanslihusbyggnaden skulle enligt de uppgjorda eskissritningarna uppföras i fyra våningar, räknadt från hufvudentréns plan samt på grund af tomtens sluttning erhålla icke mindre än 6 våningar mot sjösidan. För att något mildra intrycket af de många våningarna skulle bottenvåningen mot vester och norr uppföras i form af terrasser. Dessa terrasser äfvensom den öfver dem belägna våningen skulle byggas af naturlig sten och de öfriga våningarna af fogstruket tegel med listverk, portaler och fönsteromfattningar af huggen sand- eller kalksten.

Enligt berörda förslag skulle kostnaden för uppförande af nytt kanslihus å det angifna området af Riddarholmen uppgå till sammanlagdt 2,880,000 kronor, deraf 266,000 kronor för schaktnings-, sprängnings- och grundläggningsarbeten äfvensom ordnande af platsen omkring byggnaden, 2,055,276 kronor för sjelfva byggnaden och dess inredning, 300,100 kronor för specialarbeten, såsom elektrisk belysning, värmeledning och ventilation, gas-, vatten- och afloppsledningar, åskledare och hissar, 100,000 kronor för ledning af byggnadsarbetet och arfvoden till arkitekt och kontrollant samt 158,624 kronor för oförutsedda utgifter.

Förslaget att uppföra nytt embetshus för Kongl. Maj:ts kansli å det område af Riddarholmen, som upptoges af statsverket tillhöriga, den till embetslokal för generalstaben för närvarande disponerade tomten n:o 8 i kvarteret Riddarholmen och den Stockholms stad tillhöriga, för stadens auktionsverk använda tomten n:o 7 i samma kvarter, förutsatte naturligen, att nya lokaler skulle beredas åt de institutioner, som vore inrymda i generalstabens hus, nemligen generalstaben med rikets allmänna kartverk i dess helhet, krigshögskolan och krigsvetenskapsakademien. Man hade tänkt sig möjligheten att förlägga den härför erforderliga nya byggnaden å Artillerigården. Utredningen härom hade emellertid icke hunnit afslutas, när nyssnämnda förslag om plats för det nya kanslihuset afgifvits. Vidare måste från Stockholms stadsfullmäktige inhemtas yttrande i fråga om förvärfvande åt kronan af auktionsverkets tomt.

I sistberörda afseende hade departementschefen den 3 februari 1900 till öfverståthållareembetet aflåtit en skrifvelse, deri han, jemte öfverlemnande af karta öfver det område å Riddarholmen, som skulle upptagas af det till uppförande derstädes föreslagna kanslihuset, anhållit, att embetet måtte inhemta Stockholms stadsfullmäktiges yttrande, under hvilka vilkor den enligt kartan för ifrågavarande ändamål erforderliga del af förenämnda Stockholms stad tillhöriga tomt i kvarteret Riddarholmen kunde af Kongl. Maj:t och kronan med full eganderätt förvärfvas.

*Stockholms
stads förslag
till bytesaftal
år 1900.*

I anledning af denna skrifvelse hade stadsfullmäktige i ett af öfverståthållareembetet med skrifvelse den 22 mars 1900 insänt yttrande af den 19 i samma månad anført följande.

De delar af tomten n:o 7 i kvarteret Riddarholmen och stadens angränsande gatumark, som för det ifrågasatta nya kanslihuset skulle till Kongl. Maj:t och kronan afstås, upptoge enligt en af stadsplaneingenjören G. von Segebaden den 20 februari 1900 upprättad karta en areal af 3,010 qv.-meter. Tomten n:o 7 i kvarteret Riddarholmen, hvilken af staden förvärfvats medelst byte med Kongl. Maj:t och kronan mot den af riksgäldskontoret nu disponerade, förut s. k. Hessensteinska egendomen, och hvarå staden den 1 april 1835 erhållit laga fasta, vore bevillingstaxerad till 240,000 kronor, och derå befintliga åbyggnader voro brandförsäkrade för samma belopp. Åtskilliga lägenheter i dessa byggnader vore enligt kontrakt, ställda på tre månaders uppsägning före laga fardag, uthyrda för sammanlagdt 5,060 kronor. En del lokaler disponerades mot beräknad hyra af 4,300 kronor för stadens auktionsverk; betydande utrymmen inom pantlåneinrättningens förra lägenheter användes sedan några år för stadens nyordnade arkiv, och slutligen finnes bostäder för två vaktmästare. Ehuru svårigheter skulle möta att anskaffa lämpliga lokaler ej mindre för arkivet än äfven för auktionsverket, derest detsamma fortfarande ansåges böra bibehållas såsom ett stadens privilegium, funne stadsfullmäktige hinder icke böra möta att till Kongl. Maj:t och kronan afträda omförmälda område den 1 april 1901.

Enligt den till stadsfullmäktige öfverlemnade kartan skulle till det nya kanslihuset anläggas en apparelj från Riddarholmshamnen, hvilket skulle nödvändiggöra en flyttning af den nuvarande tullpaviljongen. Då en sådan åtgärd utan svårighet eller större kostnad kunde vidtagas, ville staden utan särskild ersättning ombesörja berörda flyttning.

Beträffande derefter vilkoren för afstående af förberörda mark och byggnader hade det synts, som om den af statsrådet och chefen för finansdepartementet gjorda framställningen lämpligen kunde begagnas såsom upp-

slag till en anhållan från staden om en uppgörelse mellan statsverket och Stockholms stad af tomtfrågor, som för båda parterna vore af intresse att med det snaraste få afgjorda.

Hvad anginge stadens önskningsmål, borde dervid först erinras, huru- som dittills uppgjorda planer för uppförande af nya kommunala byggnader för rättskipning och administration såsom byggnadsplats företrädesvis tagit i anspråk området mellan Myntgatan och Norrström, hvilket upptog bland annat det nuvarande kanslihusets tomt n:o 1 i kvarteret Vulcanus; och sedan dåvarande chefen för finansdepartementet i skrifvelse till drätselnämndens första afdelnings ordförande den 3 december 1895 anhållit om upplysning, huruvida staden vore villig att förvärfva nämnda tomt med derå befintliga byggnader för en köpeskilling, som ansetts icke böra sättas under 30 kronor qvadratfoten, hade jemväl stadsfullmäktige den 15 januari 1896 å denna förfrågan lemnat det svar, att staden ville efter ett pris af 30 kronor qvadratfoten förvärfva omförmälda egendom för att för stadens behof användas. Då densamma fortfarande vore af vigt för de kommunala byggnadsplanerna, ansåge staden sig nu böra förnya sin anhållan om dess öfverlåtande till staden, sedan egendomen efter uppförandet af nytt kanslihus kunde för statens behof undvaras. Fastigheten n:o 1 i kvarteret Vulcanus vore bevillningstaxerad till 180,000 kronor och innehade en areal af 1,818,7 qvadratmeter.

I syfte att underlätta ordnandet af torghandeln i staden inom broarne hade stadsfullmäktige den 18 juni 1897 beslutat det tillägg till stadsplanen, att kvarteret Memnon skulle deri upptagas för att utläggas till öppen plats samt bereda ökadt utrymme för torghandeln genom anordnande af saluplatser, saluskjul eller saluhallar. Detta beslut hade af Kongl. Maj:t faststälts den 6 påföljande augusti, hvarefter staden redan förvärfvat och låtit rifva den ena af de båda egendomarne i kvarteret, det s. k. Lindska huset, eller tomten n:o 2. Den andra, eller tomten n:o 1, bevillningstaxerad till 120,000 kronor och upptagande en areal af 899,4 qvadratmeter, egdes af statsverket och disponerades för närvarande till embetslokaler för arméförvaltningen. Äfven denna under den närmaste framtiden för staden behöfliga egendom önskade staden i detta samband förvärfva.

Af chefens för finansdepartementet ifrågavarande skrifvelse framginge, att till byggnadsplats alternativt blifvit ifrågasatt norra delen af Kungsträdgården. Genom bebyggande af denna plats, som sedan gammalt vore af den stora allmänheten högt värderad, skulle densamma väsentligen för-

lora sin nuvarande karakter. Äfven om man vågade hoppas, att byggnadsplanerna i nu föreliggande fall icke komme till verkställighet, läte det likväl tänka sig, att densamma i ändrad form och för nya ändamål kunde i framtiden åter upptagas; och stadsfullmäktige trodde sig gifva uttryck åt en inom hufvudstaden allmän önskan genom att nu söka utverka en förklaring af Kongl. Maj:t och kronan, att Kungsträdgårdens obebyggda del för all framtid lemnades fri från byggnader och förty finge i stadsplanen intagas såsom öppen plats.

Med afseende å Kungsträdgården förefunnes derjemte för staden ett särskildt behof, i det att enligt stadsfullmäktiges beslut den 1 februari 1899 Hamngatan på sin södra sida mellan Regerings- och Kungsträdgårdsgatorna skulle vidgas till 18 meters bredd. Vid pröfning af detta beslut den 19 påföljande april hade Kongl. Maj:t, jemte det beslutet i öfrigt fastställes, förordnat, att, med anledning af ifrågasatt användning af viss del af Kungsträdgården för statens ändamål, frågan om gatavidgningen derinvid skulle för det dåvarande undantagas från fastställelse. Expropriation af den för Hamngatans vidgning mellan Regeringsgatan och Vestra Trädgårdsgatan erforderliga marken påginge redan, och byggnad vore under uppförande i den nya gatulinien derstädes. Om den af stadsfullmäktige beslutade regleringen skulle blifva till åsyftad nytta, borde densamma snarast möjligt genomföras äfven vid Kungsträdgården. Härför fordrades, att stadsfullmäktiges nyss omförmälda beslut fastställes, i hvad det afsåge gatavidgningen mellan Vestra Trädgårds- och Kungsträdgårdsgatorna, samt att det för ändamålet behöfliga området, hvarå en del af atelierbyggnadsaktiebolagets hus vore stående, till staden upplätes, hvadan hemställan härom nu gjordes.

Såsom ersättning för den mark och de öfriga förmåner, staden sålunda borde söka af kronan förvärfva, skulle i främsta rummet lemnas förut omförmälda delar af tomten n:o 7 i kvarteret Riddarholmen och stadens angränsande mark. Vidare förestälde stadsfullmäktige sig, att det för Kongl. Maj:t och kronan skulle vara önskvärdt att erhålla den öfriga byggnadsmark å Riddarholmen, som tillhörde staden, eller egendomarne n:is 15 och 4 i kvarteret Riddarholmen, förut använda till lokal för Stockholms gymnasium och för närvarande i hufvudsak uthyrda till Wallinska flickskolan mot årlig hyra af 7,000 kronor och med ett års uppsägning före den 1 april. Härjemte vore på 3 månaders uppsägning uthyrda ett magasin å nedre bottnen för 820 kronor och en tomtplats för 200 kronor; och slutligen inrymdes i nämnda egendomar hamnfogde-

boställe och kontor, för hvilka beräknades en årlig hyra af 450 kronor. Om för hamnens behof undantoges hvad som låge öster om en med nuvarande kajen parallel linie på 45 meters afstånd från denna, skulle af sistnämnda båda tomter jemte den mellan dem befintliga grändessein kunna till kronan öfverlätas, af tomten n:o 15 omkring 485 qvadratmeter, af gränden omkring 100 qvadratmeter och af tomten n:o 4 omkring 550 qvadratmeter. Tomterna n:is 15 och 4 vore tillsammans bevillningstaxerade till 140,000 kronor och åbyggnaderna brandförsäkrade för samma belopp; å den förra tomten hade staden den 25 augusti 1851 erhållit lagfart, den senare innehades på grund af kongl. bref den 21 juli 1813 med en evärdlig besittningsrätt mot skyldighet att till finska församlingen betala en årlig afgäld af 666 rdr 32 sk. bco, eller 1,000 kronor, hvilken skyldighet i händelse af tomtens afträdande till kronan borde af kronan öfvertagas.

Efter förvärfvande af auktionsverkets tomt och de gamla gymnasie-tomterna skulle kronan blifva egare af all byggnadsmark å Riddarholmen, med undantag allenast för den aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner tillhöriga tomten n:o 18 i kvarteret Riddarholmen. Kronan skulle således kunna efter godtfinnande å denna holme ordna den centrala administrationen; och särskildt syntes härvid tomterna n:is 15 och 4 vara af betydelse för de byggnadsplaner, som efter Riksdagens öfverflyttande till dess nya byggnad helt visst skulle uppkomma.

Enligt det här ofvan utvecklade förslaget skulle staden till kronan afstå:

af auktionsverkets tomt och vidliggande mark c:a	3,010	qvadratmeter
af gymnasietomterna och grändesseinen.....	» 1,135	»

eller tillhopa omkring 4,145 qvadratmeter

samt af kronan med eganderätt erhålla:

tomten n:o 1 i kvarteret Vulcanus.....	1,818,7	qvadratmeter
» » 1 i » Memnon	899,4	»

eller sammanlagdt 2,718,1 qvadratmeter,

hvertill komme den ifrågasatta försäkringen om Kungsträdgårdens lemnanande utan byggnader samt upplåtelse af marken för Hamngatans vidgning, dervid icke afsåges eganderätt.

Enligt stadsfullmäktiges uppfattning vore det icke nödigt att ingå på någon närmare utredning och jemförelse i fråga om värdet af den mark, som enligt förslaget skulle å ömse sidor med eganderätt afstås;

en sådan utredning skulle jemväl, åtminstone hvad anginge marken på Riddarholmen, vara förenad med särskilda svårigheter, då några tomt-affärer derstädes icke på långliga tider förekommit. Vid ett byte sådant som det nu ifrågavarande borde icke heller handelsvärdena tillmätas alltför stor betydelse, då det för båda parterna gälde icke att tillvinna sig tomter af högt värde i tomtmarknaden, utan att förvärfva områden, som hvardera parten behöfde för särskilda ändamål och hvilka ur denna synpunkt vore lämpliga och välbelägna.

Om häraf finge anses följa, att redan den öfverskjutande areal mark, som af staden afstodes, borde tagas i betraktande såsom vederlag för de förmåner, staden ville vinna i fråga om Kungsträdgården, skulle dock antagligen härutöfver fordras, att staden, för att det ifrågasatta bytet skulle komma till stånd, måste erbjuda äfven en kontant mellangift. Stadsfullmäktige förestälde sig, att en summa af en million kronor i sådant afseende borde vara för kronan fullt antaglig, på samma gång stadsfullmäktige funne denna mycket betydande summa vara den högsta, hvar-till staden för ändamålet borde gå; och syntes denna mellangift icke böra erläggas förr, än egendomen n:o 1 i kvarteret Vulcanus och n:o 1 i kvarteret Memnon till staden öfverlemnades. Ehuru med en sådan bestämmelse någon sista tid för kronans afträdande af sagda egendomar knappast vore behöflig, hade stadsfullmäktige likväl af hänsyn till stadens syften med desamma ansett en sådan tidpunkt böra stadgas och funnit densamma böra sättas till den 1 oktober 1907, hvarförinnan nya lokaler för Kongl. Maj:ts kansli och arméförvaltningen i alla händelser borde kunna beredas.

Då det för staden vore af vigt, att ifrågavarande angelägenhet snarast möjligt ordnades, hade slutligen vid ett anbud från stadens sida fästats det vilkor, att detsamma förfölle, om det icke före 1900 års utgång af Kongl. Maj:t och kronan antoges.

På grund af hvad sålunda anförts förklarade stadsfullmäktige, att Stockholms stad vore villig att med kronan träffa ett aftal af följande innehåll:

1.

Kongl. Maj:t och kronan afstår till Stockholms stad med eganderätt:

a) nuvarande kanslihusomtten eller n:o 1 i kvarteret Vulcanus inom Nicolai församling, i areal 1,818,7 m²

b) arméförvaltningens tomt n:o 1 i kvarteret Memnon, likaledes inom Nikolai församling, med en areal af 899,4 m²

Summa 2,718,1 m²

Härförutom förbinder sig kronan, jemte det fastställelse meddelas å stadsfullmäktiges den 1 februari 1899 fattade beslut om vidgning af Hamngatan till 18 meter på södra sidan mellan Vestra Trädgårdsgatan och Kungsträdgårdsgatan, ej mindre att ställa till stadens förfogande den för berörda ändamål erforderliga mark, fri från derå stående del af atelierbyggnadsaktiebolagets byggnad, än äfven att för all framtid lemna den återstående ej bebyggda delen af Kungsträdgården mellan Hamngatan och Norrström obebyggd samt förty medgifva, att samma del af Kungsträdgården intages i stadsplanen såsom öppen plats.

2.

Deremot afstår Stockholms stad till kronan:

A) Med eganderätt:

a) de delar af tomten n:o 7 i kvarteret Riddarholmen (auktionsverkets hus) och stadens angränsande gatumark, som på en af stadsplaneingeniören Gust. von Segebaden den 20 februari 1900 upprättad karta litt. A, med dertill hörande promemoria, betecknats med bokstäfverna a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, w, x, y, z, a' och a, med en sammanlagd areal af omkring..... 3,010,0 m²

b) den del af en gränddessein, som på en af ingeniören von Segebaden likaledes den 20 februari 1900 upprättad karta litt. B betecknats med bokstäfverna c, e, k, d och c samt innehåller i areal omkring 100,0 m²

c) den del af tomten n:o 15 i kvarteret Riddarholmen, som å sistnämnda karta betecknats med bokstäfverna e, f, g, h, i, k och e samt innehåller i areal omkring 485,0 m²

B) stadens evärdliga dispositionsrätt till den del af tomten n:o 4 i kvarteret Riddarholmen, som å ofvan åberopade karta litt. B betecknats med bokstäfverna a, b, c, d och a, med förpligtelse för kronan att fullgöra de med dispositionsrätten följande skyldigheter; innehållande berörda del i areal omkring 550,0 m²

Summa omkring 4,145,0 m²

Härförutom betalar staden till kronan ett belopp af en million (1,000,000) kronor.

3.

Med afseende å tiden för tillträdet af de i byte gångna egendomarne gälla följande bestämmelser:

De till kronan afträdde egendomarne tillträdas af kronan den 1 april 1901, till hvilken dag samtliga hyresgäster i egendomen n:o 7 i kvarteret Riddarholmen skola vara genom stadens försorg uppsagda till afflyttning, hvaremot kronan öfvertager gällande hyreskontrakt rörande lägenheter i egendomarne n:is 4 och 15 i kvarteret Riddarholmen.

De till staden afträdde fastigheterna n:o 1 i kvarteret Vulcanus och n:o 1 i kvarteret Memnon tillträdas, så snart andra lägenheter hunnit beredas för de inom dessa egendomar varande embetslokaler, dock icke senare än den 1 oktober 1907.

Den för utläggning till Hamngatan erforderliga delen af Kungsträdgården får af staden för berörda ändamål tagas i anspråk, så snart detta aftal blifvit af samtliga vederbörande godkänt, dock att den å denna mark stående del af atelierbyggnadsaktiebolagets hus icke behöfver vara nedrifven förr än till den 1 april 1902.

4.

De åbyggnader å tomterna n:is 4 och 15 i kvarteret Riddarholmen, som delvis äro belägna å stadens behållna mark, tillfalla i sin helhet kronan, som eger disponera byggnaden å tomten n:o 4, intill dess staden beslutar Strandgatans utvidgning på detta ställe, och byggnaden å tomten n:o 15, intill dess den kommer att rifvas och ombyggas.

5.

Den kronan förbehållna mellangiftssumman, en million (1,000,000) kronor, utbetalas till kronan, så snart fastigheterna n:o 1 i kvarteret Vulcanus och n:o 1 i kvarteret Memnon blifvit till staden öfverlemnade.

6.

Detta stadens erbjudande förfaller, derest icke detsamma före 1900 års utgång af Kongl. Maj:t och kronan antages.

Öfver förevarande förslag till aftal mellan kronan och Stockholms stad hade öfverintendentsembetet, efter erhållen befallning, den 27 mars 1900 afgifvit utlåtande, dervid embetet anfört, att embetet vid granskning af förslaget funnit sig, i hvad på embetet kunde ankomma, böra lemna detsamma utan erinran, om det än dervid finge framhållas, att, då, i händelse aftalet komme till stånd, Kungsträdgården blefve i stadsplanen för Norrmalm i Stockholm intagen såsom öppen plats, underhållet af densamma syntes hafva bort för framtiden helt och hållet tillförbindas staden, som för närvarande härför erhöle ett enligt kontrakt med stadens drätsel-nämnd öfverenskommet årligt bidrag af 5,000 kronor, hvilket bidrag utginge af det till embetets förfogande ställda anslag till byggnader och reparationer.

*Öfverintendents-
embetets
yttrande öfver
bytesaftalet.*

Beträffande frågan om anskaffande af nya lokaler för generalstaben och öfriga i generalstabens hus nu inrymda institutioner hade två alternativa förslag blifvit framställda. Enligt det ena förslaget (alternativ I) skulle samtliga dessa institutioner, nemligen generalstaben med rikets allmänna kartverk i dess helhet, krigshögskolan och krigsvetenskapsakademien, inrymmas i en byggnad, afsedd att uppföras å Artillerigården. Enligt det andra förslaget (alternativ II) skulle generalstaben med nyssnämnda kartverk och krigsvetenskapsakademien inrymmas i den nya byggnaden å Artillerigården, hvaremot krigshögskolan skulle förläggas till atelierbyggnadsaktiebolagets hus vid Kungsträdgården. Vidkommande dessa förslag hade genom öfverintendentsembetets försorg kostnadsberäkningar och planritningar blifvit uppgjorda; och hade öfverintendentsembetet tillika i fråga om alternativ II tagit under ompröfning, huruvida den del af den nuvarande atelierbyggnaden, som komme att återstå, sedan Hamngatan erhållit den för densamma afsedda bredden af 18 meter, skulle blifva tillräcklig och lämplig för inrymmande af krigshögskolan.

*Förslag till
nytt general-
stabshus å
artilleri-
gården.*

Angående berörda *alternativ I*, enligt hvilket kostnaden för den ifrågasatta byggnaden å Artillerigården beräknats till 1,325,000 kronor, hade öfverintendentsembetet i afgifvet yttrande anfört, att embetet i fråga om byggnadens läge föreställt sig, att den borde förläggas parallelt med Riddaregatan och indragas 5 till 6 meter från gatulinien, i följd hvaraf de å Artillerigården nu befintliga flyglarne måste antingen helt och hållet eller åtminstone delvis rifvas. Beträffande det med *alternativ II* betecknade förslaget hade öfverintendentsembetet i särskildt yttrande anfört, att embetet funne det vara möjligt att för inrymmande af krigshögskolan begagna sig af atelierbyggnadsaktiebolagets förenämnda byggnad och att

dervid större delen af ytter- och innermurarne syntes kunna bibehållas, så att någon betydande ny grundläggning icke skulle erfordras med undantag för den till följd af Hamngatans utvidgning behöfliga nya fasaden åt sagda gata. Å byggnadens nuvarande fasader måste fönsteröppningarna ändras till följd af förändrade våningshöjder och olika indelning af rummen. För att kunna inrymma de lägenheter, som ansetts behöfliga för krigshögskolan, måste byggnaden, som för närvarande innehölle tre hufvudvåningar jemte entresoleringar, indelas i fyra våningar, hvilket syntes kunna på ett lämpligt sätt ske, om taklisten höjdes 1,20 meter. Kostnaden för ombyggnaden låte sig icke med säkerhet uppgifvas, enär byggnadens beskaffenhet icke kunde utrönas, förr än rifningen af byggnaden framskridit så långt, att bjelkar m. m. kunde undersökas, men öfverintendentsembetet hölle emellertid före, att, derest större delen af i byggnaden befintliga materialier kunde komma till användning, berörda kostnad skulle uppgå till omkring 100,000 kronor, dock borde härvid icke lemnas oanmärkt, att den ifrågasatta ombyggnaden af atelierbyggnaden icke i estetiskt hänseende kunde anses motsvara de fordringar, som borde ställas på en byggnad med så framskjutet och bemärkt läge som den ifrågavarande.

Derest krigshögskolan icke komme att förläggas till den ifrågasatta byggnaden å Artillerigården och denna byggnad således kunde göras icke oväsentligt mindre, ansåge öfverintendentsembetet, att kostnaden för samma byggnads uppförande kunde minskas med omkring 125,000 kronor eller till 1,200,000 kronor.

*Förslag till
nya lokaler för
artilleristaben,
tyg- och gevärs-
förråden m. m.*

I skrifvelse af den 28 februari 1900 hade statsrådet och chefen för landförsvarsdepartementet uppdragit åt generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet att, med anledning af det framställda förslaget om förläggande å Artillerigården af den nya generalstabsbyggnaden, inkomma med förslag till andra lokaler för artilleristaben samt de tygverkstäder och förråd m. m., som för närvarande vore inrymda i de båda flygelbyggnaderna å Artillerigården, hvilkas fullständiga nedrifvande finge antagas blifva en följd af nyssnämnda förslags utförande. I den 29 mars och den 11 april 1900 afgifna yttranden hade generalfälttygmästaren erinrat, att de lokaler, som för närvarande inrymdes i flygelbyggnaderna å Artillerigården, vore: 1. tygförrådets verkstäder, en del förrådslokaler och kontorsrum; 2. en del af gevärsförrådet med verkstadsrum och kontorslokaler; 3. artilleristabens lokaler; 4. artilleri- och ingenjörhögskolans kemiska laboratorium; 5. artillerimuséets expeditionslokaler och bibliotek

m. m.; 6. en del bostadslägenheter. De under 1. och 2. omnämnda lokaler samt en del af bostadslägenheterna kunde lämpligen förläggas till annan plats. De under 3., 4. och 5. omnämnda lokaler borde deremot icke förflyttas från Artillerigården, utan borde för dem äfvensom för vissa bostadslägenheter uppföras nya byggnader å Artillerigården. Då emellertid, under förutsättning att generalstabshuset blefve förlagdt å det förut angifna området af Artillerigården eller parallelt med Ridaregatan, enligt generalfälttygmästarens förmenande fullt lämplig plats å Artillerigården icke kunde beredas för artilleriets nya byggnader uttalade generalfälttygmästaren såsom sin åsigt att de lokaler, med undantag af krigshögskolan, om hvilkas förläggande till nya byggnader å Artillerigården förslag blifvit väckt, borde fördelas på två, vinkelrätt mot stora tyghuset liggande flygelbyggnader. Ett approximativt förslag i berörda afseende hade ock blifvit uppgjort af e. o. arkitekten E. Josephson. Enligt detta förslag hade fördelningen af lokalerna anordnats på följande sätt: *i ena flygeln*: krigsarkivet, artilleristaben, artilleri- och ingenjörhögskolans laboratorium samt vaktmästarebostäder; *i andra flygeln*: öfriga delar af generalstabens med koppartryckeriet samt bostäder för koppartryckare och vaktmästare. Enär detta förslag då ännu icke hunnit underkastas någon pröfning af vederbörande myndigheter och enligt generalfälttygmästarens åsigt, behöfde i vissa afseenden modifieras, finge det samma betraktas endast såsom ett utkast i ändamål att kunna beräkna byggnadernas storlek och kostnad.

Med afseende å den plats, hvilken borde väljas för artilleriets verkstäder och förråd, ansåge generalfälttygmästaren sig icke på frågans dåvarande ståndpunkt kunna afgifva något definitivt förslag. Plats hade visserligen föreslagits antingen vid det nuvarande ammunitionsförrådet eller ock i närheten af Första Svea artilleriregementes kasern i den s. k. Starrbäcks ekbacke, men båda dessa platser hade valts hufvudsakligen i syfte att få kostnadsberäkningarna uppgjorda för två platser med väsentligt olika betingelser i afseende å grund- och planeringsförhållanden.

Den approximativa kostnaden för så väl artilleriets som ock generalstabens lokaler (utom krigshögskolan) hade beräknats sålunda: för artilleriets lokaler, som måste flyttas, 765,000 kronor, för nybyggnad af två flyglar å Artillerigården m. m. 1,556,000 kronor, och för oförutsedda utgifter 39,000 kronor, eller tillsammans 2,360,000 kronor.

Generalstabens förläggande till en å Artillerigården uppförd ny byggning jemte öfriga deraf påkallade byggnadsföretag skulle således medföra

kostnader till så högt belopp att tanken härpå måste uppgifvas. Då generalstaben, som för sin mångskiftande verksamhet måste stå i direkt förbindelse med åtskilliga myndigheter, verk och inrättningar i hufvudstaden, särskildt landförsvarsdepartementet och dess kommandoexpedition, med hvilken beröringen naturligen vore synnerligen liflig, borde till sitt förfogande ega en centralt belägen lokal, hade afsevärda svårigheter mött att, då Artillerigården icke kunde för ändamålet tagas i anspråk, bereda byggnadsplats för en ny generalstabsbyggnad. Tanke hade visserligen varit väckt att för sagda ändamål genom köp förvärfva en synnerligen väl belägen, med stora och dyrbara byggnader, som skulle kunna apteras till embetslokaler, försedd enskild tomt, och denna tanke, genom hvars realiserande skulle bereds en välbehöflig ökning i det alltför ringa antalet staten tillhöriga, centralt belägna tomter, hade icke saknat sin tilltalande sida. Men då härigenom den svårlösta kanslihusfrågans budget skulle kommit att tyngas af en post, som med några hundra tusen kronor öfverskjutit hvad som för frågans egen lösning varit erforderligt, hade denna tanke och dermed äfven förslaget att bygga kanslihuset på generalstabens och auktionsverkets tomter måst öfvergifvas.

Ändrad tid för
beståndet af
Stockholms
stads anbud.

Generalfältygmästarens förenämnda skrivelser af den 27 mars och den 11 april 1900 innefattade, på sätt af det förut anförda framginge, icke något definitivt förslag beträffande de nya lokaler, som, i händelse generalstabens hus komme att förläggas till Artillerigården, måste beredas artilleriet. Den för frågan om uppförande af nytt kanslihus erforderliga utredningen hade således då ännu icke kunnat i hela dess omfattning bringas till slut; och enär sagda fråga följaktligen ej kunde, såsom afsedt varit, föreläggas 1900 års Riksdag, hade departementschefen i skrivelse den 20 april sistnämnda år anhållit, att öfverståthållareembetet måtte inhemta Stockholms stadsfullmäktiges yttrande, huruvida icke den tid, hvarunder stadens ofvan öfvermällda erbjudande skulle anses vara gällande, finge utsträckas till viss angifven tidpunkt. Med anledning häraf hade öfverståthållareembetet öfverlemnadt ett af stadsfullmäktige den 19 maj 1900 afgifvet yttrande, deri stadsfullmäktige förklarar sig medgifva, att den tid, hvarunder stadens erbjudandet om bland annat byte af auktionsverkets och det förra gymnasiets egendomar mot kanslihuset och arméförvaltningens egendom skulle gälla, utsträcktes till den 1 juli 1901, samt att de i tredje punkten af det till erbjudande hörande förslagsaftal bestämde tider för tillträde af deri öfvermällda egendomar äfvensom för

nedrifning af en del af atelierbyggnadsaktiebolagets hus utsträcktes med ett år från den i hvarje särskildt fall angifna dag.

Då, i händelse kanslihuset skulle uppföras å förut omförmälda del af Riddarholmen, ny arbetslokal erfordrades för generalstaben, men det visat sig, att genomförande af byggnadsplanerna i denna del skulle komma att medföra afsevärda svårigheter, hade departementschefen ansett det böra utredas, huruvida icke lämplig byggnadsplats för nytt kanslihus skulle kunna åstadkommas å det område af Riddarholmen, som för närvarande upptoges af kammarrättens och marinförvaltningens hus, vissa delar af de Stockholms stad tillhöriga tomterna n:is 4 och 15 i kvarteret Riddarholmen, hvilka enligt förberörda bytesprojekt skulle af kronan förvärfvas, samt vidliggande gatumark. I sådant syfte hade han i skrifvelse den 19 december 1900 anmodat öfverintendentsembetet att låta uppgöra och till Kongl. Maj:t inkomma med eskissritningar och approximativa kostnadsberäkningar för uppförande å nämnda område af nytt kanslihus med enahanda utrymme, som förut omförmäls. Enär, under förutsättning att ny kanslihusbyggnad komme till utförande å sist omförmälda plats å Riddarholmen, nya lokaler erfordrades för kammarrätten, domänstyrelsen, kammararkivet och marinförvaltningen, hade han tillika anmodat öfverintendentsembetet att låta uppgöra eskissritningar och approximativa kostnadsförslag dels till en för inrymmande af kammarrätten, domänstyrelsen och kammararkivet afsedd byggnad å den förut omförmälda, Stockholms stad tillhöriga, för stadens auktionsverk disponerade tomten n:o 7 i kvarteret Riddarholmen, med iakttagande dervid att, så vidt med vinnande af ett fullt tillfredsställande resultat vore möjligt, till grundstomme för den ifrågasatta byggnaden användes den å tomten nu befintliga byggnad och att den nya byggnaden utfördes utan anspråk i arkitektoniskt afseende, dels ock till en för beredande af lokal för marinförvaltningen afsedd påbyggnad af postverkets hus vid Rödbotorget, hvilket hus, derest Stockholms stads förenämnda bytesprojekt komme till stånd, vore afsedt att, sedan den nya posthusbyggnaden vid Vasagatan blifvit fullbordad, inrymma arméförvaltningen.

På grund häraf hade öfverintendentsembetet uppdragit åt e. o. arkitekten Ludv. Peterson att uppgöra ritningar och kostnadsberäkningar till nytt kanslihus å därför i skrifvelsen anvisad plats, åt e. o. arkitekten Carl Möller att upprätta sådana till arbetsbyggnad för kammarrättens, domänstyrelsens och kammararkivets behof samt åt e. o. arkitekten Erik Josephson att utarbete erforderliga ritnings- och kostnadsförslag till de föränd-

Förslag till
nytt kanslihus
å tomterna för
kammarrät-
tens och marin-
förvaltningens
hus m. m.

ringar, som vore nödiga för att i det nuvarande posthuset skulle kunna inrymmas lämpliga lokaler för armé- och marinförvaltningarna. Sedan bemälde arkitekter till öfverintendentsembetet inkommit med sina af summariska kostnadsförslag, slutande å respektive 2,700,000 kronor, 1,000,000 kronor och 300,000 kronor, äfvensom af beskrifvande tjenstememorial åtföljda eskissritningar, hade embetet med skrifvelse den 7 juni 1901 öfverlemnadt berörda handlingar, dervid embetet beträffande de afgifna förslagen framhållit, att, med föranledande af från utrikes- och ecklesiastikdepartementen samt flottans stab gjorda framställningar, utrymmet i de för dessa embetsverk afsedda lokaler icke oväsentligt ökats utöfver hvad som för dem tidigare varit bestämdt; att af skäl, hvilka angåfves i e. o. arkitekten Möllers tjenstememorial, de å auktionsverkets tomt nu befintliga byggnader icke kunnat för sitt nya ändamål användas med undantag endast af den å tomten befintliga åldriga tornbyggnaden; samt att förslaget till på- och ombyggnad af posthuset vid Rödbotorget, i enlighet med derom af embetet lemnadt föreskrift, upptog fullständig plan för inredande i sagda byggnad af lokaler utom för marinförvaltningen äfven för arméförvaltningen.

I sitt tjenstememorial angående kanslihusbyggnaden, hvilken med nysberörda tillökning i utrymmet för densamma ansetts kräfva en golfyta af omkring 10,000 qvadratmeter, hade e. o. arkitekten Peterson anført, bland annat, att han vid förslagets upprättande uppställt såsom önskemål, att framför byggnaden erhöles en öppen plats och att byggnadens midtparti blefve så helt som möjligt synligt från Riddarholmsbron. Af denna orsak och för att vinna erforderliga utrymmen åt de olika departementen hade byggnaden erhållit en i viss grad oregelbunden form, nemligen en hufvudbyggnad med en halfrund utbyggnad mot Gymnasiigränden, hvilken senare finge en bredd af endast 12 meter. Byggnaden, hvars hufvudaxel, dragen vinkelrätt mot den blifvande kajen i sydvest, infölle midt emellan Riddarholmskyrkans och det s. k. gamla kungshusets närmaste hörnpartier, skulle uppföras i fyra våningar mot Birger Jarls torg, åt hvilken sida hufvudingången äfven komme att förläggas, samt på grund af markens sluttning erhålla fem våningar mot sjösidan. Jemte meddelande att byggnaden komme att till större delen hvilat på pålgrund med betombädd, hade arkitekten vidare föreslagit, att grundmurarne skulle utföras af betong, men byggnaden i öfrigt uppföras af tegel med yttertrappor, socklar och terrasser af finhuggen granit. Fasadernas nedre våningar skulle helt och hållet beklädas med finhuggen kalksten, samt portaler, listverk

och ornerade delar utföras af samma material. För öfrigt skulle alla yttre murytor behandlas med slät kalkputs.

Kostnaden för kanslihusbyggnadens uppförande å nu ifrågavarande område af Riddarholmen skulle enligt berörda förslag uppgå till 2,700,000 kronor, deraf 298,400 kronor för grundlägningsarbeten m. m., 1,744,965 kronor för sjelfva byggnaden och dess inredning, 336,900 kronor för specialarbeten, såsom gas-, vatten- och aflöpsledningar, åskledare, värmeledning och ventilation, elektriska hissar och elektrisk belysning m. m., 125,000 kronor för ledning af byggnadsarbetet och arfvoden till arkitekt och kontrollant samt 194,735 kronor för oförutsedda utgifter m. m.

Beträffande det uppgjorda förslaget till en för inrymmande af kammarrätten, domänstyrelsen och kammararkivet afsedd byggnad å auktionsverkets tomt hade, på sätt redan blifvit nämnt, öfverintendentsembetet framhållit, att de å tomten nu befintliga byggnaderna, med undantag endast af den gamla tornbyggnaden, icke kunnat för ifrågavarande ändamål användas. Såsom skäl härför hade e. o. arkitekten Möller anfört, att byggnadernas murar, åtminstone delvis, redan nu vore för klena att tåla den erforderliga påbyggnaden och skulle än mera försvagas genom de betydande ändringsåtgärder, som inom byggnaderna blefve nödvändiga. Dertill komme, att tomten måste sänkas och att en stor del af byggnaderna jemväl af denna anledning måste borttagas. Förslaget innefattade således en fullständigt ny byggnad med undantag af tornet. Arkitekten hade, så vidt möjligt varit, sökt skilja de olika verkens lokaler; och kammararkivet, hvars skyddande mot eldfara vore af synnerlig vigt, hade förlagts till en helt och hållet afskild byggnadsdel. Byggnadens murar skulle uppföras af tegel och fasaderna slätputsas med kalkbruk. Sockel och list skulle utföras af grofhuggen granit och portalerna af finhuggen kalksten, men i öfrigt förekomme icke några utvändiga stenhuggeriarbeten.

Kostnaden för uppförande af denna byggnad vore beräknad till sammanlagdt 1,000,000 kronor, deraf 181,000 kronor för grundlägningsarbeten m. m., 658,350 kronor för sjelfva byggnaden och dess inredning, 103,500 kronor för specialarbeten, såsom värme- och ventilationsanordningar, åskledare, gas-, vatten- och aflöpsledningar samt elektrisk belysning m. m., 12,150 kronor för oförutsedda utgifter m. m. samt 45,000 kronor för ledning af byggnadsarbetet och arfvoden till arkitekt och kontrollant.

Belägenheten af de föreslagna byggnaderna inhemtades af en situationsplan, hvilken såsom bilaga åtföljde statsrådsprotokollet.

I fråga om de förändringar i posthuset, som vore nödvändiga för att der inrymma armé- och marinförvaltningarna, hade e. o. arkitekten Josephson anført, att huset måste påbyggas med en hel våning och en hög vindsvåning; och ansåge arkitekten sannolikt, att byggnaden utan fara för sättning skulle kunna bära en dylik belastning. Lokalerna i byggnaden vore enligt förslaget så fördelade, att arméförvaltningen disponerade källarvåningen under gården, bottenvåningen, våningen 1 trappa upp, större delen af våningen 2 trappor upp samt halfva vindsvåningen, hvaremot de öfriga lokalerna upptoges af marinförvaltningen. Byggnadens fasader måste med anledning af påbyggnaden helt förändras och omputsas samt förses med gipsorneringar. Dessutom vore en portal af huggen sten anordnad framför hufvudingången. Kostnaden för hela byggnadsföretaget, omfattande fullständig reparation af gamla huset samt på- och ombyggnad af detsamma, hade beräknats till 300,000 kronor.

Ytterligare
ändring af ti-
den för bestän-
det af Stock-
holms stads
anbud m. m.

Den 26 april 1901 hade departementschefen till öfverståthållare-embetet aflåtit en skrivelse, deri han, jemte tillkännagifvande, att den från öfverintendentembetet infordrade utredningen angående ifrågasatt uppförande af nytt kanslihus å tomterna för kammarrättens och marinförvaltningens hus jemte deraf föranledda åtgärder då ännu icke kunnat fullständigt afslutas samt att frågan om uppförande af ny embetslokal för Kongl. Maj:ts kansli således icke heller kunde föreläggas sistnämnda års Riksdag, tillika anhållit om inhemtande af Stockholms stadsfullmäktiges yttrande, huruvida stadsfullmäktige vore villiga medgifva *dels* att den tid, hvarunder stadens den 19 mars 1900 gjorda erbjudande skulle anses vara gällande, finge utsträckas till den 1 juli 1902 och att i sammanhang dermed de i punkt 3 af förslagsaftalet bestämda tider för tillträde af deri omförmälda egendomar äfvensom för nedrifning af en del af atelierbyggnadsaktiebolagets hus finge utsträckas med ytterligare ett år från den i hvarje särskildt fall angifna dag, *dels ock* att, då för uppförande af det nya kanslihuset måste, utöfver mark, som enligt förslaget till bytesaftal skulle tillfalla kronan, tagas i anspråk äfven annan Stockholms stad tillhörig mark, den sålunda för ändamålet behöfliga marken finge för kronans räkning förvärfvas mot vederlag till staden af annan, kronan tillhörig mark. Med anledning af denna skrivelse hade öfverståthållareembetet med skrivelse den 18 juni 1901 öfverlemnadt ett af Stockholms stadsfullmäktige den 1 i samma månad afgifvet yttrande,

deri stadsfullmäktige förklarar, att, oaktadt det icke kunde vara lägligt för staden att år efter annat binda sig vid ett erbjudande, hvilket det stode staten fritt att ej acceptera, stadsfullmäktige med hänsyn till det sammanhang, i hvilket detta erbjudande gjorts, ej hade något att erinra mot den ifrågasatta förlängningen af tiden för giltigheten af det kronan af staden den 19 mars 1900 gjorda erbjudande om ett aftal angående egoutbyten och alltså medgäfvde, att de i punkt 3 af förslagsaftalet bestämda tider utsträcktes med ytterligare ett år från den i hvarje särskildt fall genom stadsfullmäktiges beslut den 7 maj 1900 angifna dag.

Öfverståhållarembetet hade derefter med skrifvelse den 30 december 1901 öfverlemnad ett af stadsfullmäktige afgifvet yttrande af den 12 i samma månad angående frågan om förvärfvande åt kronan af den för kanslihusbyggnaden ytterligare erforderliga mark å Riddarholmen mot vederlag af annan kronan tillhörig mark; och hade dervid tillika insändts ett från drätselnämndens första afdelning infordradt yttrande, deri afdelningen, under hänvisning till en å stadsingeniörskontoret den 6 november 1901 upprättad karta öfver Riddarholmen, hvilken karta såsom bilaga åtföljde statsrådsprotokollet, jemte en till kartan hörande promemoria, anført följande.

Enligt senast uppgjorda planer skulle kanslihusbyggnaden förläggas å sydvestra delen af Riddarholmen och en ny embetsbyggnad för kammarrätten m. fl. embetsverk å holmens nordvestra del. För den senare byggnaden skulle, på sätt af kartan med tillhörande promemoria närmare framginge, af auktionsverkets tomt n:o 7 i kvarteret Riddarholmen samt angränsande delar af hamnplanet och den öppna platsen mellan auktionsverkets hus och det s. k. kungshuset tagas i anspråk sammanlagdt 3,520 qv.-meter eller 510 qv.-meter mera, än som enligt stadens förra anbud skulle upplåtas till kanslihusbyggnad å samma del af holmen. Till den nu föreslagna byggnadsplatsen för kanslihuset skulle staden tillsläppa dels af Riddarholmshamnen omkring 3,070 qv.-meter, hvarom förut ej varit tal, och dels af gymnasiitomterna och mellanliggande gränddessein 1,550 qv.-meter, eller 415 qv.-meter mera än enligt det tidigare erbjudandet, hvarförutom staden, under förutsättning att Kongl. Maj:t och kronan förbunde sig att lemna mark till en ny nedfart från Riddarholmsbron till Södra Riddarholmshamnen, enligt afdelningens mening lämpligen kunde till kronan öfverlåta omkring 290 qv.-meter af den nuvarande Gymnasiigränden, hvilken under angifna förutsättning blefve obehöflig för staden, men af kronan kunde med fördel disponeras. Efter nu antydda förslag skulle staden till kronan afstå omkring 8,430 qv.-meter mark å Riddarholmen emot 4,145,

enligt det förra förslaget, hvadan det sålunda gälde en ökning af omkring 4,285 qv.-meter.

Med afseende å den nya byggnadstomten för kammarrätten m. fl. verk syntes inga nämnvärda betänkligheter möta ur synpunkten af sjöfartens och hamntrafikens intressen, ehuru äfven här en icke obetydlig inkräkning skulle ega rum å det nuvarande hamnplanet. Svårare stälde sig deremot frågan beträffande den föreslagna tomten för ny kanslihusbyggnad. Densamma skulle nemligen upptaga så godt som hela det nu befintliga hamnplanet å holmens sydvestra del, och en ersättning härför vid denna synnerligen starkt anlitade och välbelägna hamnplats kunde ej vinnas annat än genom utfyllning i vattenutrymmet. Byggnadskontoret hade i afgifvet tjänstememorial hemställt, att en sådan utfyllning skulle gifvas en bredd af 27 meter, hvarigenom skulle för hamntrafiken erhållas ett 35 meter bredt område; kostnaden för denna fyllning med ny hamnskoning af trä och beläggning af hamnplanet med tuktad sten vore af kontoret beräknad till 250,000 kronor, och för den händelse beslut om arbetets utförande fattades under år 1902, ansåge kontoret detsamma kunna vara verkställt till utgången af år 1904. Äfven hamnkaptenen hade i denna angelägenhet blifvit hörd och förklarar sig anse de olägenheter, som genom utfyllningen skulle uppstå för sjöfarten, icke böra utgöra hinder för förslagets godkännande. Vid omsorgsfullt öfvervägande af frågan hade afdelningen, ehuru staden för sin medverkan till nu föreliggande planer för nya statsbyggnader skulle få vidkännas mycket betydande uppoffringar af mark och penningar utöfver hvad stadens förra anbud innefattat, likväl funnit sig böra förorda ett tillmötesgående äfven mot nu framställda önskningsfrågor från kronans sida.

Hvad derefter anginge den godtgörelse, staden i gengäld för de nya eftergifterna borde begära, hade det syntes afdelningen, som om densamma i hufvudsak kunde inskränkas till en fullständig reglering å Riddarholmen mellan kronan och staden.

Härvid vore det först och främst önskvärdt för staden att med eganderätt erhålla den mark, som dels under senare tider från kronan ostridigt tillhörande tomtområden redan blifvit till gata eller allmän plats utlagd, dels äfven ytterligare behöfdes för fullbordande af Arkivgatan samt för ofvannämnda nya körbara förbindelse mellan Riddarholmsbron och Södra Riddarholmshamnen utmed statens jernvägars område. I berörda hänseenden erfordrades af generalstabens tomt n:o 8 i kvarteret Riddarholmen omkring 38 qv.-meter, af riksarkivets egendom n:o 17 ungefär 465 qv.-meter, af riksgäldskontorets tomt n:o 12 omkring 735 qv.-meter, af ett från förra

tomten n:o 1 afstyckadt område ungefär 480 qv.-meter samt af den nuvarande riksdagshustomten n:is 2 och 3 omkring 1,177 qv.-meter, eller sammanlagdt omkring 2,895 qv.-meter.

Vidare förhölle det sig så, att staden ej innehade fullständiga åtkomsthändingar på en del områden å Riddarholmen, hvilka sedan gammalt nyttjats till gator och öppna platser. Senast utfärdade, mycket gamla designationer eller beskrifningar öfver vissa kronans egendomar å Riddarholmen, exempelvis kammarrättens tomt n:o 6 och kungshusets (Svea hofrätts) tomt, antydde nemligen, att nu för allmänt begagnande upptagen mark tillhört tomterna; och det syntes delvis vara ytterst svårt att utreda, huruvida dess utläggande vore beroende på träffad öfverenskommelse eller icke. På grund häraf ansåge afdelningen staden böra söka utverka sig en förklaring, att Kongl. Maj:t och kronan afstode alla anspråk på alla de till Riddarholmen hörande områden med undantag för aktiebolaget P. A. Norstedt & Söners egendom n:o 18, statens jernvägars mark, Riddarholmskyrkan samt kronan förut tillhöriga tomter och den mark, kronan enligt nu ifrågasatt uppgörelse skulle förvärfva, hvarvid förut återopade karta öfver Riddarholmen med derå inlagda gränser skulle lända till efterrättelse.

Härmed skulle samtliga eganderättsförhållanden med afseende å Riddarholmen blifva för framtiden ordnade.

Efter år 1900, då staden afgifvit sitt första erbjudande i fråga om byte med Kongl. Maj:t och kronan i syfte att åt staden förvärfva, bland annat, den nuvarande kanslihusetomten n:o 1 i kvarteret Vulcanus och sålunda bereda staden en för dess ändamål lämplig byggnadsplats i kvarteren Mars och Vulcanus mellan Myntgatan och strömmen, hade vid underhandlingar med fångvårdsstyrelsen angående uppförande af nytt fängelse förekommit, att styrelsen för kronans räkning gjort anspråk på eganderätten till den i nuvarande fängelsetomten ingående forna s. k. Lilla Mynthusetomten, under förmenande att densamma endast för fängelsebyggnad skulle vara till staden upplåten. Ehuru afdelningen efter noggrann utredning numera ansåge det till fullo styrkt, att sagda tomt år 1846 blifvit af kronan med eganderätt försäld, syntes likväl försigtigheten bjuda, att till undvikande af tvist staden nu förbehölle sig, att Kongl. Maj:t och kronan afstode från eventuella anspråk äfven å omförmälda tomt.

För att underlätta sakens vidare behandling och verkställigheten af ett blifvande kontrakt hade afdelningen trott det vara lämpligast, att stadens förra anbud jemte nu ifrågasatta tillägg med samtliga dervid fästade villkor sammanfördes i ett nytt gemensamt erbjudande.

Vidkommande de ömsesidiga tillträdestiderna hade under hand från kronans sida uttryckts den önskan, att tiden för stadens tillträde af nuvarande kanslihuset och arméförvaltningens hus, senast bestämd till den 1 oktober 1909, måtte framflyttas ytterligare ett år, eller till den 1 oktober 1910, samt att tidpunkten för tillträdet af de nu bebyggda områdena å Riddarholmen, utgörande delar af riksgäldskontorets hus och nuvarande riksdagshuset, måtte sättas till senast femtio år härefter, eller till 1952 års utgång, hvaremot den obebyggda marken derstädes skulle af staden tillträdas, så snart kontraktet blifvit af samtliga vederbörande godkändt. Med afseende å marken för Hamngatan och rifning af derå befintlig byggnad skulle förblifva vid hvad genom stadsfullmäktiges senaste beslut medgifvits.

Likaså skulle de till kronan afträdde bebyggda egendomarne afstås senast å nu öfverenskommen tid, den 1 oktober 1903, men den för kanslihuset erforderliga del af Riddarholmshamnen så snart nödvändig utvidgning af hamnen verkstälts, eller senast med utgången af år 1904, och Gymnasiigränden först samtidigt med det att staden erhöle ofvanberörda delar af egendomen n:is 2 och 3 i kvarteret Riddarholmen, fria från byggnader.

I fråga om rätten till åbyggnaderna å tomterna n:is 4 och 7 i kvarteret Riddarholmen skulle gälla samma bestämmelser som förut, likasom äfven rörande tiden för betalandet af den kontanta mellangiften, 1,000,000 kronor. Deremot hade tillagts en punkt om skyldighet för kronan att bekosta de för dessa nybyggnader behöfliga gatureglerings- och dermed jemförliga arbeten, hvilka staden sedan skulle öfvertaga och för framtiden underhålla.

Om på grund af nu ifrågavarande erbjudande ett aftal med Kongl. Maj:t och kronan komme till stånd, borde med hänsyn till detsamma vissa tillägg göras till stadsplanen med afseende å Riddarholmen, men med beslut härutinnan syntes böra anstå, till dess ärendet blifvit af Kongl. Maj:t och Riksdagen pröfvadt.

Afdelningen ansåge för sin del det nu föreslagna tillägget till stadens förra anbud jemte de för samma tillägg uppställda vilkor, ehuru, såsom redan nämnts, innebärande ytterligare afsevärda medgifvanden från stadens sida, likväl vara för staden antagliga, särskildt med hänsyn till den fullständiga och äfven ur estetisk synpunkt tillfredsställande reglering af Riddarholmen, som derigenom skulle vinnas.

I sitt förenämnda yttrande af den 12 december 1901 hade Stockholms stadsfullmäktige anført, att stadsfullmäktige med hänsyn till det läge,

i hvilket detta invecklade ärende efter långvariga förhandlingar mellan kronan och staden numera kommit, funnit staden ej böra undandraga sig att göra ytterligare medgifvanden och därför beslutit förklara, att staden vore villig att med kronan träffa aftal af följande innehåll:

1:o.

Kongl. Maj:t och kronan afstår till Stockholms stad med eganderätt:

A) nuvarande kanslihusomtten, eller n:o 1 i kvarteret Vulcanus inom Nicolai församling, i areal 1,818,7 qv.-m.

B) arméförvaltningens tomt n:o 1 i kvarteret Memnon, likaledes inom Nicolai församling, med en areal af..... 899,4 »

C) följande på en af stadsplaneingeniören Gust. von Segebaden den 6 november 1901 upprättad karta med dertill hörande promemoria med gul kantfärg omgifna områden nemligen:

a) den del af egendomen n:o 8 i kvarteret Riddarholmen som betecknats med bokstäfverna x, y, z, m³, a¹ och x samt i areal innehåller omkring 38 »

b) den del af egendomen n:o 17 i kvarteret Riddarholmen, som betecknats med bokstäfverna t¹, u¹, w¹, x¹ och t¹ samt i areal innehåller omkring 465 »

c) den del af egendomen n:o 12 i kvarteret Riddarholmen, som betecknats med bokstäfverna w¹, y¹, z¹, x¹ och w¹ och som i areal innehåller omkring 735 »

d) den del af en från förra tomtten n:o 1 i kvarteret Riddarholmen afstyckad tomtedel, som betecknats med bokstäfverna n⁴, o⁴, p⁴, q⁴, r⁴ och n⁴ samt i areal innehåller omkring..... 480 »

e) den del af egendomen n:is 2 och 3 i kvarteret Riddarholmen, som betecknats med bokstäfverna n⁴, r⁴, s⁴, t⁴, a⁵, z⁴, y⁵, x⁴, w⁴, u⁴, m⁴ och n⁴ samt i areal innehåller omkring 1,177 »

Summa omkring 5,613,1 qv.-m.

Härförutom afstår Kongl. Maj:t och kronan *ej mindre* från den rätt, kronan till äfventyrs kan ega till den i nuvarande ransakningsfängelsets tomt i kvarteret Mars ingående forna s. k. Lilla Mynthustomten, *än äfven*

från alla anspråk på till Riddarholmen hörande områden med undantag för nedanskrifna egendomar, nemligen:

1) den aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner tillhöriga egendomen n:o 18 i kvarteret Riddarholmen;

2) statens jernvägars mark, sådan den nu är inhägnad;

3) Riddarholmsskyrkan, sådan den å kartan är utmärkt;

4) nedannämnda kronan dels förut tillhöriga, dels genom detta kontrakt tillagda egendomar:

a) de delar af egendomarne n:is 2 och 3, n:o 4, n:o 5, n:o 6 och n:o 15 i kvarteret Riddarholmen, Gymnasiigränden, en grändsessein och Riddarholmshamnen, som upptagas inom det med bokstäfverna $w^3, x^3, y^3, z^3, a^4, b^4, c^4, d^4, e^4, f^4, g^4, h^4, i^4, k^4, l^4, m^4, u^4, w^4, x^4, b^5, c^5, d^5, e^5, n^5, o^5, p^5, q^5, r^5, s^5, t^5, u^5$ och w^3 betecknade området;

b) det s. k. Kungshuset jemte en dervid belägen del af en öppen plats, å kartan betecknad med bokstäfverna $d^2, e^2, f^2, g^2, h^2, i^2, k^2, l^2, m^2, n^2, o^2, p^2, q^2, r^2, s^2, t^2, u^2, w^2, x^2, y^2, z^2, b^3, c^3, d^3, e^3, f^3, g^3, h^3, i^3, k^3, l^3$ och d^2 ;

c) de delar af egendomarne n:o 7 och n:o 8 i kvarteret Riddarholmen jemte angränsande delar af en öppen plats och Riddarholmshamnen, som upptagas inom området betecknad med bokstäfverna a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, w, x, $a^1, b^1, c^1, d^1, e^1, f^1, g^1, h^1, i^1, k^1, a^3, l^1, o^1, p^1, q^1, r^1, s^1$ och a; samt

d) de med bokstäfverna $a^2, b^2, c^2, t^1, x^1, z^1$ och a^2 betecknade delarne af egendomarne n:o 12 och n:o 17 i kvarteret Riddarholmen.

Slutligen förbinder sig kronan, jemte det fastställelse meddelas å stadsfullmäktiges den 1 februari 1899 fattade beslut om vidgning af Hamngatan till aderton meters bredd på södra sidan mellan Vestra Trädgårdsgatan och Kungsträdgårdsgatan, ej mindre att ställa till stadens förfogande den för berörda ändamål erforderliga mark, fri från derå stående del af atelierbyggnadsaktiebolagets byggnad, än äfven att för all framtid lemna den återstående ej bebyggda delen af Kungsträdgården mellan Hamngatan och Norrström obebyggd samt förty medgifva, att samma del af Kungsträdgården intages i stadsplanen såsom öppen plats.

2:o.

Deremot afstår Stockholms stad till kronan:

A) med eganderätt

a) den del af Riddarholmshamnen, som å ofvan åberopade karta med promemoria finnes betecknad med bokstäfverna a, b, c, d, e, f, g, h, i, k och a, med en areal af omkring 685 qv.-m.

b) den del af egendomen n:o 7 i kvarteret Riddarholmen, som betecknats med bokstäfverna h¹, m¹, n¹, o¹, p¹, q¹, r¹, s¹, a, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, w, x, m⁵, n⁵ och h¹ samt i areal innehåller omkring 2,750 »

c) den del af en mellan det s. k. Kungshuset och egendomen n:o 7 i kvarteret Riddarholmen belägen öppen plats, som är betecknad med bokstäfverna h¹, i¹, k¹, a³, l¹, o¹, n¹, m¹ och h¹ samt i areal innehåller omkring 85 »

d) den del af Riddarholmshamnen, som betecknats med bokstäfverna n³, o³, p³, q³, r³, s³, t³, u³, w³ x³, l⁵, k⁵, i⁵, f⁵, e⁵ och n³ samt i areal innehåller omkring 3,070 »

e) den del af egendomen n:o 15 i kvarteret Riddarholmen, som å kartan betecknats med bokstäfverna f⁵, g⁵, h⁵, g⁴, h⁴, d⁵, e⁵ och f⁵ samt i areal innehåller omkring 770 »

f) den del af en mellan egendomarne n:o 4 och n:o 15 i kvarteret Riddarholmen belägen gränddessein, som betecknats med bokstäfverna d⁵, h⁴, i⁴, c⁵ och d⁵ samt i areal innehåller omkring 140 »

g) den del af Gymnasiigränden, som betecknats med bokstäfverna b⁵, k⁴, l⁴, x⁴ och b⁵ och som i areal innehåller omkring 290 »

B) stadens evärdeliga dispositionsrätt till den del af tomten n:o 4 i kvarteret Riddarholmen, som å kartan betecknats med bokstäfverna c⁵, i⁴, k⁴, b⁵ och c⁵, med förpligtelse för kronan att fullgöra de med dispositionsrätten följande skyldigheter; innehållande berörda del i areal omkring 640 »

Summa omkring 8,430 qv.-m.

Härförutom betalar staden till kronan ett belopp af en million (1,000,000) kronor.

3:o.

Med afseende å tiden för tillträdet af de i byte gångna egendomarne gälla följande bestämmelser:

De till staden afträdda fastigheterna n:o 1 i kvarteret Vulcanus och n:o 1 i kvarteret Memnon tillträdas, så snart andra lägenheter hunnit beredas för de inom dessa egendomar varande embetslokaler, dock icke senare än den 1 oktober 1910.

Den till staden afträdda mark å Riddarholmen tillträdes till den del, som är obebyggd, så snart detta kontrakt blifvit af samtliga vederbörande godkändt, samt till den del, som är bebyggd, efter skeende ny-, till- eller ombyggnad, dock senast med 1952 års utgång.

Den för utläggning af Hamngatan erforderliga delen af Kungsträdgården får af staden för berörda ändamål tagas i anspråk, så snart detta aftal blifvit af samtliga vederbörande godkändt, dock att den å denna mark stående del af atelierbyggnadsaktiebolagets hus icke behöfver vara nedrifven förr än till den 1 april 1904.

De till kronan afträdda egendomar och områden tillträdas af kronan senast den 1 oktober 1903 med undantag af dels den för den nya kanslibyggnaden erforderliga delen af Riddarholmshamnen, hvilken icke får tillträdas förr, än nödvändig utvidgning af hamnen på detta ställe blifvit verkställd, eller senast med utgången af år 1904, dels ock den afträdda delen af Gymnasiigränden, hvilken icke får tillträdas förr, än den till staden afträdda delen af egendomen n:is 2 och 3 i kvarteret Riddarholmen blifvit till staden öfverlemnad, fri från byggnader.

4:o.

De åbyggnader å tomterna n:is 4 och 7 i kvarteret Riddarholmen, som delvis äro belägna å stadens behållna mark, tillfalla i sin helhet kronan, som eger disponera byggnaden å tomten n:o 4, intill dess staden beslutar Strandgatans utvidgning å detta ställe, och byggnaderna å tomten n:o 7, intill dess de komma att rifvas eller ombyggas.

5:o.

De för kronans blifvande nybyggnader erforderliga terrasseringsar af gator och öppna platser äfvensom anläggningen af en i byggnadsförslaget

ingående trappa mellan Birger Jarls torg och hamnen bekostas af kronan, hvaremot staden öfvertager och bekostar deras framtida underhåll.

6:o.

Den kronan förbehållna mellangiftssumman en million (1,000,000) kronor utbetalas till kronan, så snart fastigheterna n:o 1 i kvarteret Vulcanus och n:o 1 i kvarteret Memnon blifvit till staden öfverlemnade.

7:o.

Detta stadens erbjudande förfaller, derest icke detsamma före 1902 års utgång af Kongl. Maj:t och kronan antages.

Öfver sistberörda förslag till aftal mellan kronan och Stockholms stad hade öfverintendentsembetet, efter erhållen befallning, den 3 sistlidne januari afgifvit utlåtande, dervid embetet anmält, att embetet icke funnit något att för sin del i detta ärende erinra. Öfverintendents-
embetets
yttrande öfver
förslaget.

Den i det förestående lemnade beskrifningen af lokalerna i den byggnad, der flertalet afdelningar af Kongl. Maj:ts kansli för närvarande vore inrymda, och af sjelfva byggnadens beskaffenhet innefattade den mest bindande bevisning om behöfligheten af nya lokaler för detta viktiga arbetsverk. Det kunde ifrågasättas, om något verk i hufvudstaden vore sämre installeradt än Kongl. Maj:ts kansli, och skulle jemförelsen utsträckas så, att den omfattade regeringsbyggnaderna i andra länder, större som mindre, skulle resultatet säkerligen varda, att en aldeles enastående plats blefve vårt kanslihus anvisad. Lyx i inredningen och utstyrseln af en dylik byggnad vore icke på sin plats, men säkerligen skulle ingen anse den fordran öfverdrifven, att lokalerna i det arbetsverk, som utgjorde medelpunkten för landets förvaltning, icke skulle vara så trånga, att i vissa departement byråchef, kanslisekreterare och amanuens måste utföra sitt arbete i ett och samma rum, som dertill ofta vore af ytterligt små dimensioner, att vissa departementsbyråer måste inrymmas i små vindskupor, kalla om vintern och varma om sommaren, att i vissa departement väntrum sagnades för dem, som sökte företräde hos departementschefen, att, om sakkunnige inkallades för att biträda i något departement, ingen möjlighet funnes att der bereda

dem plats, ofta till märklig olägenhet för arbetet, att tillräckligt utrymme saknades för förvaring af departementens handlingar, så att dessa tidigare än önskligt vore måste aflemnas till riksarkivet, och, sist men icke minst, att de i departementen förvarade, till stor del oersättliga handlingar till följd af byggnadens ur synpunkten af trygghet mot eldfara otillfredsställande beskaffenhet vore utsatta för ögonskenlig fara af förstörelse. För vissa afdelningar af kansliet hade ej längre utrymme kunnat beredas inom kanslihuset, utan hade lokaler för dem måst förhyras på annat håll.

*Svårigheten
att finna lämplig
plats för
nytt kanslihus.
Ifrågasatta
tomter för
detsamma.*

Att det nuvarande kanslihuset ej redan för länge sedan blifvit för sitt ändamål utdömdt, hade ej heller berott på förefintligheten af någon tveksamhet i detta afseende, utan derpå, att synnerligen stora svårigheter mött att bereda en lämplig byggnadsplats för en ny byggnad för kansliet. Om någon, borde en sådan byggnad hafva ett centralt läge; den måste vara belägen på så kort afstånd som möjligt från kongl. slottet, det nya riksdagshuset och flertalet embetsverk. Tillika vore det klart, att ett nytt kanslihus, som måste tilltagas i sådana dimensioner, att det icke inom kort åter blefve för trångt, måste komma att utgöra ett byggnadskomplex af betydande dimensioner. Då på den önskade byggnadstomten ställdes fordringarna af på en gång centralt läge och betydande utsträckning, sade det sig sjelft, att valet mellan tomter, som egde de erforderliga kvalifikationerna, skulle vara ytterst begränsadt. I sjelfva verket funnes allenast *en* så beskaffad tomt, som icke redan vore tagen i anspråk för andra byggnader, nemligen norra delen af Kungsträdgården. Valdes icke denna, måste man för ändamålet förvärfva någon tomt, som redan vore upptagen af offentliga eller enskilda byggnader. Förslag till uppförande af kanslihus å nämnda del af Kungsträdgården hade, såsom departementschefen förut meddelat, blifvit utarbetadt. Frånsedt att byggnadsgrunden vore otillfredsställande, erbjöde otvifvelaktigt berörda område i och för sig en lämplig byggnadsplats. Utan synnerligt nödfall borde emellertid kronan icke för byggnadsändamål taga i anspråk en af hufvudstadens af ålder mest uppskattade och centralast belägna offentliga platser. Ett sådant nödfall föreläge icke nu, då, utan ökad uppoffring för staten, en för kanslihusbyggnaden lika fördelaktig plats som den nyss angifna kunde erhållas. Ett i norra delen af Kungsträdgården uppfördt kanslihus hade (med inberäkning af lösen för atelierbyggnadsaktiebolagets hus, men oberäknadt inlösen af vissa tomter, som ansetts böra bibehållas obebyggda), beräknats kosta 4,050,856 kronor 98 öre. Ett kanslihus åter å den plats på Riddarholmen, som nu upptoges af kammarrättens och marinförvaltningens hus, skulle, med inberäkning af kostnaden

för de andra byggnadsföretag, som komme att föranledas deraf, att den ifrågavarande tomten toges i anspråk för kanslihusbyggnaden, komma att kosta 4,200,856 kronor 98 öre, således något mer än det förra projektet, men för sistnämnda summa skulle man, utom sjelfva kanslihuset, erhålla en ny, i alla afseenden ändamålsenlig byggnad för kammarrätten och domänstyrelsen, en dermed visserligen sammanbyggd, men för eldfara derifrån isolerad, fullt tidsenlig byggnad för kammararkivet samt en ny lokal för krigshögskolan.

Till den sistnämnda byggnadsfrågan återkomme departementschefen nedan. Det hus, hvori nu kammarrätten, domänstyrelsen och kammararkivet vore inrymda och som måste nedrivas för att bereda plats för det nya kanslihuset, vore visserligen åldrigt, men skulle likväl, om ej annan anledning till dess undanrödjande föreläge, fortfarande kunna användas till lokal för kammarrätten och domänstyrelsen, ehuru det naturligtvis vore en fördel att erhålla nya och rymliga lokaler i stället för i många afseenden oändamålsenliga och trånga. Helt annat vore förhållandet med kammararkivet. Här föreläge en byggnadsfråga, som ovilkorligen i alla händelser trängde till lösning, hvarför man vore fullt berättigad att, vid jämförelse af kostnaden emellan olika byggnadsalternativ för kanslihuset, från kostnaden för det alternativ, som medför uppförandet af en byggnad för kammararkivet, borträkna hela kostnaden för denna och tillgodoräkna alternativet såsom ett företräde, att det beredde möjlighet för en lösning af sistnämnda byggnadsfråga. I detta afseende erinrade departementschefen om följande omständigheter.

Kammarrättens, domänstyrelsens och kammararkivets nuvarande hus.

Upprepade gånger hade kammarkollegium i skrivelser till Kongl. Maj:t framhållit behovet af nya eller utvidgade lokaler för kammararkivet. De förslag, som i detta afseende af kammarkollegium tid efter annan framstälts, hade emellertid, med undantag af ett, som föranledt till kammararkivets utvidgande med ett i förbindelse med den nuvarande lokalen anordnad nytt rum, vid närmare utredning befunnits icke kunna genomföras. Beträffande dessa förslag ville departementschefen i öfrigt nu endast erinra, hurusom kammarkollegium i skriftelse den 25 februari 1898, efter erhållen kännedom att den byggmästaren J. Anderssons sterbhus tillhöriga fastigheten Strömsborg kunde af statsverket förvärfvas till kammararkiv för ett pris af 430,000 kronor, hemställt, att, derest vid undersökning genom vederbörlig myndighet den å Strömsborg uppförda byggnaden befunnes vara för nämnda ändamål fullt lämplig, nödiga åtgärder måtte vidtagas för inköp och inredning af samma byggnad till lokaler för kammararkivet. Sedan öfverintendents-

Behovet af nya lokaler för kammararkivet.

embetet i anledning häraf afgifvit infordradt utlåtande och deri, jemte meddelande att kostnaden för inköp och inredning till kammararkiv af byggnaden å Strömsborg icke komme att understiga ett belopp af 651,000 kronor, mot det föreslagna inköpet framställt anmärkingar i åtskilliga väsentliga delar, hade Kongl. Maj:t vid ärendets föredragning den 15 april 1898 funnit kammarkollegii framställning icke till någon vidare åtgärd föranleda. Visserligen hade för afhjelpande af det mest trängande behofvet af ökad utrymme för kammararkivet Kongl. Maj:t den 9 september 1892 förordnat, att vissa i kammararkivet förvarade handlingar skulle öfverflyttas till riksarkivet för att med sistnämnda arkivs handlingar införlifvas, samt att såsom deposition finge från kammararkivet efter kammarkollegii bepröfvande öfverlemnas handlingar till ett omfång af 3,000 hyllfot, att förvaras i de af riksarkivet disponerade hvalfven under kongl. slottets nordvestra flygel, men uppenbart vore, att med den årligen fortgående tillväxten af kammararkivets handlingar det ökade utrymme, som genom dessa åtgärder kunnat beredas i kammararkivets egna lokaler, nu måste vara åtminstone i det allra närmaste upptaget.

Det vore emellertid icke blott i fråga om utrymmet, kammararkivets lokaler måste anses vara otillfredsställande, utan gälde detta, och det i ännu högre grad, om beskaffenheten af samma lokaler. De bristfälligheter, hvilka så i ena som andra afseendet vidlåde kammararkivets lokaler, hade äfven uppmärksamrats af Riksdagens revisorer, hvilka i sin till Riksdagen afgifna berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jemte dertill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1896 anført, bland annat, att revisorerna, som besökt det dels i nedra bottnen i kammarrättens hus samt dels i de s. k. tornrummen och å vinden i gamla kungshuset inrymda kammararkivet, dervid trott sig finna, att det otillfredsställande skick, hvori detta under en längre tid vanvårdade arkiv befunne sig, till en stor del kunde tillskrifvas beskaffenheten af de lokaler, som vore upplåtna för detsamma. Dessas belägenhet på tre olika ställen medförde redan i och för sig afsevärda svårigheter. Besvärade af mörker och delvis af fukt samt i saknad af eldstäder, vore de synnerligen olämpliga till förvaring af arkivhandlingar. Härtill komme, att på grund af arkivets stora omfattning och betydande årliga tillväxt utrymmet måst anlitas i högre grad, än lämpligt varit. Sålunda vore t. ex. hyllorna förlagda så nära hvarandra, att, när akter skulle från högre belägna fack nedtagas, stege ej kunde användas, utan man måste uppstiga på något af närstående hyllas lägre fack, hvarigenom naturligtvis de der förvarade arkivalierna utsattes för

skada. Vidare vore afståndet mellan de olika facken i samma hylla på flera ställen så ringa, att arkivalierna måste förvaras i liggande ställning, hvilket medförde stor olägenhet vid deras begagnande, såväl på grund af svårigheten att återfinna desamma som genom deras nötning vid utdragningen och inskjutningen. Att olägenheterna af det bristandet utrymmet i arkivet komme att allt mer göra sig gällande, framginge, bland annat, deraf, att tillväxten af arkivalier allt jemt ökades och för tillfället upptoge omkring 80 sträckmeter för år.

För att än ytterligare belysa frågan om det skick, hvori kammararkivets lokaler befunde sig, ville departementschefen slutligen erinra om hvad i detta afseende förekomme i en af kammarkollegium till Kongl. Maj:t aflåten skrifvelse af den 10 augusti 1900. I berörda skrifvelse omnämndes, hurusom samtliga i kammararkivet anställde tjänstemän och vaktbetjente med undantag af arkivarien, under framhållande af åtskilliga synnerligen svåra brister, hvarmed kammararkivets lokaler vore behäftade, i skrifvelse till kollegium anført, att en längre tids tjänstgöring i så beskaffade lokaler ovilkorligen måste medföra allvarsamma rubbningar i helsotillståndet hos den der sysselsatta personalen, hvarigenom tydligtvis jemväl sjelfva arbetet i arkivet blefve lidande, på grund hvaraf och då staten, som aktat nödigt att genom särskild lagstiftning skydda inom industriella yrken anställda arbetare till lif och helsa, svårigen syntes kunna fordra af sina tjänstemän och vaktbetjente, att de vid fullgörande af sina åligganden skulle vistas i lokaler, som vore i så hög grad helsofarliga som de, hvilka af arkivet disponerades, bemålde tjänstemän och vaktbetjente anhölle, att erforderliga åtgärder måtte vidtagas för beredande af en bättre arbetslokal för arkivet. Vidare omnämndes i samma skrifvelse, att arkivarien, med vitsordande af arbetslokalernas synnerligen helsovådliga beskaffenhet, för egen del anført, att det svåraste felet med arkivets lokaler dock vore, att i desamma förvarade ännu återstående delar af arkivets rikhaltiga samlingar inom en icke allt för aflägsen framtid komme att genom en sakta men säkert fortgående förmultning fullständigt tillintetgöras, samt att efter hans åsigt, äfven om en eller annan af de anmärkta olägenheterna kunde blifva afhjelpat, de af arkivet nu disponerade lokalerna helt säkert aldrig kunde försättas i sådant skick, att arbetet i dem skulle kunna bedrivas utan men för personalens helsa.

Till ordnande af kammararkivets värdefulla samlingar hade af Riksdagen anvisats ganska betydliga anslag. För att emellertid de kostnader och det arbete, som nedlades på ordnandet af berörda samlingar, skulle

blifva i allo fruktbärande, måste för de ordnade samlingarnas uppställande ovilkorligen finnas att tillgå rymliga och tidsenliga lokaler. Äfven af denna anledning påkallades således nya lokaler för kammarrarkivet.

*Ifrågasatt
uppförande af
nytt kanslihus
på den nu-
varande
kanslihus-
tomten till-
ökad med visst
område.*

I valet mellan norra delen af Kungsträdgården och den ifrågasatta delen af Riddarholmen såsom byggnadsplats för nytt kanslihus ansåge departementschefen ett gifvet företräde tillkomma den senare. Då de i det föregående omförmälda andra förslagen till byggnadsplatser måst af olika skäl öfvergifvas, skulle alltså det sist framställda Riddarholmsprojektet ensamt kvarstå. Bland de ifrågasatta byggnadsplatser, som på grund af allt för inskränkt utrymme måst öfvergifvas, vore äfven, såsom af det förestående framginge, den nuvarande kanslihus-tomten. Då det emellertid, för att åt den byggnad, deri Kongl. Maj:ts kansli inrymdes, bevara dess nuvarande, utan tvifvel förträffliga läge, skulle kunna ifrågasättas att i syfte att erhålla en utvidgad byggnadstomt förvärfva och med den nuvarande tomten (qvarteret Vulcanus) förena såväl det angränsande qvarteret Mars, som nu upptoges af öfverståthållareembetets hus och Stockholms stads ransakningsfängelse, som den mellan dessa båda qvarter belägna Myntgränden, ville departementschefen härom yttra några ord.

Af en utredning, som han låtit verkställa, framginge, att qvarteret Mars innehölle en areal af 2,300 qv.-meter och Myntgränden en areal af 427 qv.-meter. Genom förvärfvandet af dessa områden skulle således erhållas ett tomtområde, som sammanlagdt med kanslihusets nuvarande tomt utgjorde 4,545,70 qv.-meter, hvaraf emellertid till följd af behofvet att utvidga Rådhusgrändens nuvarande bredd m. m. endast 4,000 qv.-meter skulle blifva för byggnadsändamålet disponibla. För att en byggnad å detta tomtområde skulle kunna bereda det utrymme, som erfordrades för ett nytt kanslihus, måste byggnaden uppföras till en höjd af fem våningar. Sjelfva byggnadskostuaden hade ansetts komma att uppgå till ungefär samma belopp, som beräknats för uppförande af kanslihus å det område, som nu delvis upptoges af kammarrättens och domänstyrelsens hus, eller 2,700,000 kronor. Marken i qvarteret Mars hade ansetts ega ett expropriationsvärde af 350 kronor för qv.-meter, motsvarande i rundt tal för hela qvarteret 800,000 kronor. Enligt berörda utredning skulle således å nuvarande kanslihus-tomten, tillökad med förenämnda områden, kunna åstadkommas ny kanslihusbyggnad med för ändamålet tillräckligt utrymme. Härvid ville departementschefen emellertid till en början erinra, att förut-sättningen för att å ifrågavarande tomtområde skulle kunna åstadkommas

en byggnad med erforderligt utrymme vore, att byggnaden uppfördes till en höjd af fem våningar, men att detta endast till en del läte sig göra, enär tomtområdet delvis gränsade till gata, hvarest enligt gällande bestämmelser, från hvilka i detta fall icke borde påkallas undantag, byggnader icke finge uppföras till större höjd än tre våningar. Icke heller borde lemnas ur räkningen de svårigheter och kostnader, utförandet af detta byggnadsförslag skulle komma att medföra derigenom, att under byggnadstiden lokaler måste beredas åt de kansliafdelningar, som nu vore inrymda i kanslihuset. Visserligen skulle, åtminstone så vidt med ledning af omfördälda utredning nu kunde bedömas, detta förslag beträffande utgifterna för detsamma komma att ställa sig något billigare än det senast framställda byggnadsförslaget å Riddarholmen jemte andra dermed sammanhängande byggnadsföretag, men denna fördel syntes mer än uppvägas deraf att, såsom departementschefen i ett annat sammanhang redan framhållit, för det kostnadsbelopp, sistberörda byggnadsförslag beräknats skola medföra, erhöles icke blott ny kanslihusbyggnad, utan äfven nya och tidsenliga lokaler för en del andra embetsverk och institutioner, deribland kammararkivet.

På grund af hvad i det föregående blifvit anfördt, ansåge departementschefen sig till plats för ett nytt kanslihus böra förorda valet af det område å Riddarholmen, som för närvarande upptoges af marinförvaltningens samt kammarrättens och domänstyrelsens hus jemte vissa delar af de angränsande tomtarna n:is 4 och 15 i kvarteret Riddarholmen äfvensom af Riddarholmshamnen, såsom varande både den lämpligaste byggnadsplats, som för närvarande stode att erhålla, och en i och för sig synnerligen lämplig sådan.

Med valet af nyssnämnda plats för uppförande af ny kanslihusbyggnad följde, att erforderligt hamnutrymme i stället för den del af Riddarholmshamnen, som komme att tagas i anspråk för kanslihusbyggnaden, måste beredas genom utfyllande af en del af vattenområdet, hvilket arbete enligt det senaste förslaget till bytesaftal med Stockholms stad också skulle af staden på dess bekostnad verkställas. För marinförvaltningen beredd lokal genom påbyggnad af postverkets hus vid Rödbodtorget, dit arméförvaltningen skulle förläggas, och för kammarrätten, domänstyrelsen och kammararkivet uppfördes ny byggnad å auktionsverkets tomt jemte angränsande mark. Den för ifrågasvarande byggnader erforderliga marken skulle, i den mån den icke redan disponerades af kronan, enligt nyssnämnda förslag till bytesaftal med Stockholms stad af staden upplåtas.

Nytt kanslihus på Riddarholmen och i sammanhang dermedstående byggnadsföretag.

*Förslaget till
bytesaftal med
Stockholms
stad. Stadens
vilkor.
Tomiregleringen på
Riddarholmen.*

Ehuru för genomförande af de af departementschefen nu förordade byggnadsföretagen från Stockholms stads sida kräfdes betydande uppoffringar af mark och penningar utöfver hvad stadens första anbud innefattade, hade staden likväl med ett tillmötesgående, som vore värdt erkännande, förklarar sig villig att underkasta sig dessa uppoffringar. Också kunde det väl svårigen bestridas, att det af staden senast afgifna förslaget till bytesaftal vore för kronan fördelaktigt. Beträffande de vilkor, som af staden enligt berörda förslag till bytesaftal uppstälts för de af staden enligt samma förslag kronan gjorda erbjudanden, vore, hvad först anginge stadens fordran att af kronan med eganderätt erhålla den för genomförande å Riddarholmen af vissa gaturegleringar erforderliga mark, något ej att från kronans sida erinra. Visserligen inginge i den mark, som för berörda ändamål skulle till staden afträdas, äfven sådan, som för närvarande delvis upptoges af Riksdagens och riksgäldskontorets hus, men då tiden, inom hvilken de bebyggda tomtdelarne senast skulle till staden afträdas, infölle först efter femtio år, syntes med allt skäl kunna antagas, att nyssnämnda båda hus redan före utgången af omförmälda tid komme att befinna sig i sådant skick, att deras bibehållande icke läte förena sig med ett ekonomiskt tillgodogörande af de värdefulla tomter, hvarå de vore uppförda, utan att de måste borttagas och ersättas med andra, ur nyssnämnda synpunkt anordnade byggnader.

Kungsträdgården.

Att Stockholms stad velat åt staden såsom öppen plats bevara den icke bebyggda delen af Kungsträdgården mellan Hamngatan och Norrström, ansåge departementschefen helt naturligt, och då de af staden till kronan gjorda utfästelserna innefattade fullt vederlag äfven för den servitut, som genom kronans tillförbindande att för all framtid lemna berörda område obebyggt, komme att belasta Kungsträdgården, borde hvad staden i denna del påyrkat icke möta gensägelse. Beträffande hvad öfverintendentsembetet i förenämnda skrifvelse den 27 mars 1900 anfört i fråga om underhållet för framtiden af Kungsträdgården ansåge departementschefen sig böra nämna, att enligt ett mellan nämnda embetsverk, å Kongl. Maj:ts och kronans vägnar, samt Stockholms stads drätsel-nämnd den 24 mars 1876 upprättadt kontrakt, som skulle gälla från den 1 påföljande april, och anses förnyadt för ett år i sänder, räknadt från den 1 april, såvida det ej före utgången af nästföregående mars månad af endera kontrahenten uppsades, drätsel-nämnden förbundet sig att i angifna hänseenden ombesörja vården om torget från Hamngatan till Strandgatan utmed Norrström mot ersättning i ett för allt af 5,000 kronor för år, att utgå af statsanslaget till byggnader och reparationer. I händelse bytesaftalet med Stockholms stad godkändes och

Kungsträdgården följaktligen såsom öppen plats intoges i stadsplanen, hade det ansetts såsom en gifven följd af aftalet i denna del, att berörda kontrakt komme att af kronan uppsägas och att staden således måste utan bidrag från staten öfvertaga underhållet för framtiden af Kungsträdgården. Med afseende härå hade något särskildt förbehåll om stadens skyldighet i berörda afseende icke heller ansetts vara behöfligt.

Den byggnad, som nu disponerades af arméförvaltningen, befunde sig i ett synnerligen bristfälligt skick. Med afseende härå och då annan lämplig lokal för nämnda embetsverk stode att erhålla i postverkets hus vid Rödbodtorget, borde öfverlåtande till Stockholms stad af arméförvaltningens tomt icke heller medföra någon olägenhet för kronan.

Arméförvaltningens tomt.

Bland de förpligtelser, kronan genom det ifrågasatta aftalet med Stockholms stad vidare skulle komma att ikläda sig, inginge, att, jemte det fastställelse meddelades å Stockholms stadsfullmäktiges beslut om utvidgning af Hamngatan till 18 meter på södra sidan mellan Vestra Trädgårdsgatan och Kungsträdgårdsgatan, till stadens förfogande ställes den för berörda ändamål erforderliga mark fri från derå stående del af atelierbyggnadsaktiebolagets byggnad. Med afseende å denna bestämmelse ansågo departementschefen sig beträffande nämnda byggnad böra erinra, att, sedan åtskilliga personer i en till Kongl. Maj:t ingifven ansökning anhållit, att till det bolag, som för ändmålet kunde komma att bildas, en i ansökningen närmare angifven plats i nordvestra hörnet af Karl XIII:s torg måtte upplåtas för uppförande af en till konstexpositioner, målareatelier m. m. afsedd byggnad, genom kongl. bref den 21 april 1865 medgifvits, att förenämnda plats finge för ändamålet tills vidare och intill dess annorlunda kunde varda förordnad upplåtas mot en årlig afgäld till kronan af 300 rdr samt i öfrigt på vilkor, bland andra, att, derest tomten framdeles skulle finnas vara för något statens ändamål behöflig och således till följd af derom meddeladt beslut komma att till kronan återställas, bolaget skulle ega att för derå då varande byggnad af kronan erhålla lösen till belopp, motsvarande anläggningskostnaden enligt de deröfver upprättade, verifierade byggnadsräkningarna, hvilka, för att vid sådan liquid tjena till efterrättelse, borde hos öfverintendentsembetet deponeras.

Atelierbyggnadsaktiebolagets hus.

Den sålunda ifrågasatta byggnaden hade sedermera blifvit uppförd af atelierbyggnadsaktiebolaget; och, enligt hvad den till öfverintendentsembetet öfverlemnade räkenskapen rörande kostnaden för byggnadens utförande utvisade, hade berörda kostnad uppgått till 100,856 rdr 98 öre rmt. Detta belopp utgjorde således den lösesumma, kronan hade att till bemälda bolag

erlägga för byggnaden, i händelse tomten skulle finnas vara för något statens ändamål behöflig.

På grund af nyssnämnda bestämmelse i förslaget till bytesaftal med Stockholms stad måste således, derest aftalet komme till stånd, atelierbyggnaden af kronan inlösas. Då emellertid af skäl, som departementschefen nu ville nämna, inlösen af nämnda byggnad påkallades för ett statens eget ändamål, som äfven med iakttagande af det af staden uppställda vilkoret, att till staden måtte upplätas för Hamngatans utvidgande erforderlig del af atelierbyggnadstomten, kunde behörigen tillgodoses, borde berörda vilkor icke få anses vara för kronan betungande.

*Behöfvet af
ny lokal för
krigshög-
skolan.*

Det statens ändamål, hvarpå departementschefen med sitt nyssberörda yttrande syftade, afsåge beredande af ny lokal för krigshögskolan. Enligt hvad departementschefen inhemtat, föreläge nemligen förslag till omorganisation af nämnda högskola, i syfte att sätta densamma i tillfälle att kunna mottaga ett väsentligt större antal elever än för närvarande och att för sådant ändamål kunna börja en lärokurs hvarje år, under det att med den nuvarande organisationen en kurs kunde börja endast hvart annat år. Nämnda, af arméns omorganisation påkallade utvidgning af läroverket förutsatte dock med nödvändighet, att för detsamma anskaffades en större lokal än den, hvaröfver läroverket nu disponerade. Enligt hvad förut nämnts, hade öfverintendentsembetet ansett, att den del af atelierbyggnaden, som komme att återstå, sedan Hamngatan erhållit den för gatan afsedda bredden af 18 meter, kunde för en kostnad af omkring 100,000 kronor anordnas för inrymmande af krigshögskolan. På detta sätt skulle således åt krigshögskolan kunna beredas det ökade utrymme, hvaraf densamma vore i behof och som icke kunde erhållas i generalstabens hus, der skolan nu hade sin lokal.

Då tomten, å hvilken atelierbyggnaden vore uppförd, vore behöflig för krigshögskolan, egde kronan jemlikt brefvet den 21 april 1865 inlösa byggnaden för ett belopp, motsvarande anläggningskostnaden, eller 100,856 kronor 98 öre. Kostnaden för byggnadens inlösen och anordnande till lokal för krigshögskolan skulle således komma att uppgå sammanlagdt till omkring 200,856 kronor 98 öre.

*Ransaknings-
fängelsets
tomt.*

Enligt punkt 1:o i förslaget till bytesaftal skulle Kongl. Maj:t och kronan afstå från den rätt, kronan till äfventyrs kunde ega till den i nuvarande ransakningsfängelsets tomt i kvarteret Mars ingående forna s. k. lilla mynthustomten.

Med denna tomt förhölle sig på följande sätt.

Stockholms stads ransakningsfängelset, fullbordadt år 1852, vore uppfördt på tomterna n:is 3 och 5 i kvarteret Mars, enligt designation af den 21 juni 1851 sammanlagdt innefattande en areal af 5,413,2 kvadratalnar, af hvilka på tomten n:o 3 belöpte 1,570 kvadratalnar och på tomten n:o 5 återstoden, eller 3,843,2 kvadratalnar. Vid den tid, då fråga uppstått om fängelsets uppförande på den ifrågavarande platsen, hade tomten n:o 3 tillhört Stockholms stad, hvaremot tomten n:o 5, den s. k. lilla mynthustomten, tillhört kronan och användts dels till boställe åt vissa tjänstemän vid myntverket, dels till upplagsplatser för detta verks vedförråd. Sedan vid 1840—41 årens riksdag motion blifvit väckt derom, att sistnämnda tomt med derå uppförda byggnader måtte antingen genom köp eller byte kunna upplåtas till Stockholms stad i anseende dertill, att denna tomt vore den enda tjenliga, hvarpå staden efter underdomstolarnes nyligen tillvägabragta sammanslagning till en domstol, som vore förlagd till rådhuset, kunde låta uppföra nya högst behöfliga ransakningshäkten, hade Rikets Ständer i skrifvelse den 5 juni 1841 förklaradt, att, när omförmälda plats icke vore för kronan behöflig vidare än till boställsrum för en del af de vid myntet anstälde tjänstemän och för upplag af ved, hade Rikets Ständer för deras del ansett, att intet hinder borde möta för denna tomts upplåtande till Stockholms stad mot det vilkor, att staden till dem, som då hade sig tillagda boställen i lilla mynthuset, betalade nöjaktig hyresersättning, så länge dessa personer innehade de tjänster, hvilka berättigat dem till dessa boställsförmåner, jemte det staden borde tillhandahålla kronan en för upplag af myntets ved tjenlig plats, inhägnad, planerad och i ändamålsenligt skick, äfvensom att de för det dåvarande å tomten uppförda byggnader, såsom staten tillhöriga, nedtoges för statens räkning och deraf inflytande behållningen tillfölle statsverket.

I samma skrifvelse hade Rikets Ständer meddelat, att de i anledning af proposition angående anvisande af ett extra statsanslag för länsfängelsernas ombyggnad beslutit till Kongl. Maj:ts disposition ställa ett extra statsanslag af 300,000 riksdaler banko, att användas till fängelsebyggnader i Stockholm och rikets öfriga städer, i den mån Kongl. Maj:t funne det af behovet påkalladt, likväl så, att för fängelsebyggnaden i Stockholms stad högst användes det för förut omförmälda fängelsebyggnad beräknade kostnadsbeloppet 170,000 riksdaler banko.

Under de närmast följande åren hade ytterligare utredning af fängelsebyggnadsfrågan egt rum, hvarefter öfverståthållareembetet med skrifvelse den 24 november 1845 till fastställelse öfverlemnadt upprättadt ritnings-

förslag, i sammanhang hvarmed embetet, i fråga om villkoren för öfverlåtelsen till staden af den kronan tillhöriga del af den föreslagna byggnadsplatsen, eller den s. k. lilla mynttomten, under åberopande af ett utaf stadens drätselkommission afgifvet yttrande, hemställt, att staden måtte få inköpa denna tomt med åbyggnader för en summa i ett för allt af 25,000 riksdaler banko eller ock, om sådant ej kunde bifallas, tomtens upplåtas till staden mot de för sådan händelse af drätselkommissionen alternativt erbjudna villkor, hvilka öfverensstämde med dem, som af Rikets Ständer derför blifvit föreskrifna. Denna skrivelse hade föredragits den 23 januari 1846 inför Kongl. Maj:t, dervid, enligt bref samma dag till öfverståthållareembetet, Kongl. Maj:t, då enligt de utlåtanden och upplysningar, som ej mindre öfverståthållareembetet än Stockholms magistrat och drätselkommission i denna sak afgifvit, det måste antagas, att någon på det hela mera tjenlig plats för uppförande af det nya, högst behöfliga ransakningshäktet icke kunde erhållas än ofvanberörda fängelsetomt, funnit godt bifalla, att samma tomt finge åt Stockholms stad för ifrågavarande ändamål upplåtas, äfvensom Kongl. Maj:t antagit stadens, med förbehåll om befrielse från skyldigheten att till innehafvarne af boställen på lilla mynttomten utgifva hyresersättningar och anskaffa upplagsplatser för myntets ved samt om dispositionsrätt öfver de gamla byggnaderna på tomtens, senast gjorda och efter all anledning för statsverket fördelaktiga anbud af 25,000 riksdaler banko i ett för allt, med rättighet för staden att, så fort ske kunde, taga tomtens och lägenheterna i besittning, dock ej annorlunda, än att nödigt och billigt rådrum lemnades såväl för dåvarande boställsinnehafvarnes aflyttning, efter åtnjutande af rätter uppsägningstid, som ock för myntverket att anskaffa annan tjenlig vedgård; och borde omförmälda ersättningssumma 25,000 riksdaler till Kongl. Maj:ts och rikets statskontor inbetalas vid tomtens afträdande.

Såsom af förestående redogörelse inhemtades, hade vid upplåtelsen af den ifrågavarande tomtens till Stockholms stad naturen af den gjorda upplåtelsen icke blifvit fullt klart och bestämdt angifven. Å ena sidan sades i det kongl. brefvet af den 23 januari 1846, genom hvilket upplåtelsen medgifvits, endast att tomtens »för ifrågavarande ändamål», d. v. s. för fängelsebyggnaden, upplåtes åt Stockholms stad mot en viss bestämd »ersättningssumma». Å andra sidan syntes upplåtelsen under den närmaste tiden derefter hafva uppfattats såsom en försäljning. I handlingar, under år 1846 utgångna såväl från statskontoret som från Stockholms stads drätselkommission, talades om »köpeskillingen», »köpesumman» och »betal-

ningen» för tomten; i nämnda kommissions protokoll för den 4 februari 1846 omnämndes stadens »eganderätt» till egendomen; och i den till 1847—1848 årens Riksdag afgifna berättelse om hvad i rikets styrelse sig tilldragit meddelades, att den ifrågavarande tomten blifvit för uppförande af en ny fängelsebyggnad »till Stockholms stad försåld».

Omnämnas borde derjemte, att mellan Stockholms stadsfullmäktige och fångvårdsstyrelsen rådde meningsskiljaktighet derutinnan, att, enligt stadsfullmäktiges åsigt, Stockholms stad icke egde skyldighet att i sitt ranskningsfängelse förvara sådana kronofångar, som hade att undergå förvandlingsstraff för böter, medan åter fångvårdsstyrelsen förmenade, att sådan skyldighet ålåg staden, hvilken mening grundats dels på äldre historiska förhållanden, dels på den omständighet, att staten med ett betydligt belopp bidragit till kostnaden för det nuvarande ranskningsfängelsets uppförande. Då emellertid upplåtelsen af den s. k. lilla mynthustomten skett utan vilkor af någon sådan skyldighet, borde ett förklarande, att kronan afstode från den rätt, kronan till äfventyrs kunde ega till nämnda tomt, icke kunna inverka på en framtida lösning af frågan om skyldighet för Stockholms stad att i sitt ranskningsfängelse inrymma s. k. bötesfångar.

Departementschefen funne icke något att erinra mot afgifvande af den ifrågasatta förklaringen.

Beträffande tiden, inom hvilken de af departementschefen förordade byggnadsföretagen kunde förväntas blifva färdiga, meddelar departementschefen, att arbetena å den nya byggnaden för kammarrätten, domänstyrelsen och kammarrarkivet vore afsedda att begynna den 1 oktober 1903 och vara afslutade så tidigt, att embetsverken kunde inflytta i den nya byggnaden den 1 oktober 1906. Derefter skulle rifningen af såväl kammarrättens och domänstyrelsens som ock marinförvaltningens nuvarande hus börja den 1 januari 1907. Att vid denna tid hafva verkställt de för inrymmande af marinförvaltningen och arméförvaltningen erforderliga påbyggnads- och ändringsarbetena å det nuvarande posthuset vid Rödbodtorget borde icke möta något hinder, enär det nya posthuset vid Vasagatan antagligen blefve färdigt redan under hösten år 1903. Det nya kanslihuset måste vara uppfördt och inredt i god tid före den 1 oktober 1910, vid hvilken tid, enligt bytesaftalet med Stockholms stad, den gamla kanslihusbyggnaden skulle senast öfverlemnas till staden. Vidkommande de arbeten å atelierbyggnadsaktiebolagets hus, som påkallades af husets anordnande till lokal för krigshögskolan, kunde desamma utföras under något af de närmaste åren, efter det huset blefve af kronan inlöst. Den tid, under hvilken ifrågavarande

Tiden för byggnadsföretagens fullbordande.

byggnadsföretag successivt skulle komma till utförande, hade sålunda beräknats till åtta år.

*Kostnaden och
sättet för dess
bestridande.*

Kostnaden för de nu ifrågasatta byggnadsföretagen hade, enligt hvad förut blifvit nämndt, beräknats uppgå till följande belopp, nemligen:

för uppförande af nytt kanslihus å det område af Riddarholmen, som för närvarande upptoges af marinförvaltningens samt kammarrättens och domänstyrelsens hus jemte vissa delar af angränsande tomterna n:is 4 och 15 i kvarteret Riddarholmen äfvensom af Riddarholmshamnen	kronor 2,700,000: —
» uppförande å tomten n:o 7 i kvarteret Riddarholmen jemte angränsande mark af nytt hus för kammarrätten, domänstyrelsen och kammarrarkivet	» 1,000,000: —
» påbyggnad och ändring af postverkets hus vid Rödbodtorget för inrymmande af arméförvaltningen och marinförvaltningen	» 300,000: —
» inlösen af atelierbyggnadsaktiebolagets hus i nord-vestra hörnet af Kungsträdgården och ombyggnad af huset till lokal för krigshögskolan.....	» 200,856: 98

Summa kronor 4,200,856: 98.

Till betäckande af en del af denna kostnad förefunnes en redan nu disponibel tillgång, beträffande hvars tillkomst departementschefen erinrar om följande. Med bifall till en af Kongl. Maj:t gjord framställning hade 1875 års Riksdag beslutit, att de af veterinärintitutet då disponerade tomterna i kvarteren Edelman mindre och Krabaten i Stockholm med der befintliga byggnader finge, när institutet blifvit till den för detsamma afsedda nya lokal förflyttadt, försäljas. Ehuru veterinärintitutets förflyttning till sin nya lokal verkställdes den 1 oktober 1880, hade likväl af flere orsaker försäljningen af berörda tomter blifvit fördröjd och de å tomterna befintliga lägenheterna uthyrts för kronans räkning. Med erinran, att enligt 1875 års Riksdags förenämnda beslut vidare vore bestämdt, att behållna köpeskillingen för veterinärintitutets förra tomter skulle aflemnas till riksgäldskontoret och sålunda användas till afbetalning å statsskulden, hade inför Kongl. Maj:t den 24 februari 1893 chefen för finansdepartementet anmält, att han funne tiden då vara inne att till försäljning utbjuda sagda tomter, men att omständigheter förekomme, som enligt hans tanke gjorde det önskligt, att frågan om användningen af köpeskillingen för tomterna

komme under förnyad ompröfning. Departementschefen hade nemligen framhållit angelägenheten deraf, att erforderliga lokaler blefve beredda sådana statens embetsverk i hufvudstaden, som saknade egna lokaler eller hvilkas lokaler vore allt för trånga eller eljest olämpliga; och på sätt redan blifvit nämndt, hade departementschefen dervid särskildt betonat, att på grund af de förefintliga bristerna vid kanslihuset frågan om beredande af ny lokal för Kongl. Maj:ts kansli inom en nära liggande framtid måste kräfvat sin lösning. Vid sådant förhållande hade departementschefen föreslagit, att den blifvande köpeskillingen för veterinärtomterna måtte afsättas till en fond för anordnande af lokaler för statens embetsverk i hufvudstaden; och hade Kongl. Maj:t beslutit att i sådant afseende till Riksdagen aflåta framställning. I skrifvelse den 2 maj 1893 hade Riksdagen anmält, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts berörda framställning, medgifvit, att inflytande köpeskillingar för omförmälda tomter finge inlevereras till statskontoret för att derstädes förvaltas och förräntas såsom en särskild »fond för anordnande af lokaler för statens embetsverk i hufvudstaden», att af Kongl. Maj:t, efter inhemtande i hvarje särskildt fall af Riksdagens medgifvande, för sagda ändamål disponeras.

Sedan veterinärinstitutets förra tomter samtliga blifvit försälda, hade köpeskillingarne ingått till nyssberörda fond, till hvilken jemväl, enligt Riksdagens vid särskilda tillfällen lemnade medgifvanden, influtit köpeskillingarne för vissa smärre å stads område eller i grannskapet af stad belägna kronolägenheter.

På framställning af Kongl. Maj:t hade 1897 års Riksdag medgifvit, att af behållningen å fonden finge disponeras ett belopp af 73,000 kronor till restaurering utvändigt af det så kallade Gamla Kungshuset i Stockholm. I öfrigt hade icke någon anvisning blifvit gjord å ifrågavarande fond, hvilken vid 1901 års slut egde en behållning af 1,182,636 kronor 42 öre.

Om till bestridande af kostnaderna för uppförande af ny byggnad för Kongl. Maj:ts kansli å det af departementschefen förordade området af Riddarholmen och utförande af omförmälda i samband dermed stående byggnadsföretag, hvilka kostnader beräknats till..... kronor 4,200,856: 98 finge användas:

dels förenämnda behållning å fonden för anordnande af lokaler för statens embetsverk i hufvudstaden.....	kronor 1,182,636: 42
dels ock de medel, som enligt förslaget till bytesaftal med Stockholms stad skulle af staden tillhandahållas,	» 1,000,000: — » 2,182,636: 42
skulle alltså erfordras ytterligare	kronor 2,018,220: 56
eller i afjemnadt tal 2,000,000 kronor.	

Det borde erinras, att det nyssberörda beloppet, 1,000,000 kronor, som skulle af Stockholms stad tillhandahållas, icke utfölle förr än vid den åttaåriga byggnadstidens slut, men hinder borde icke möta för statskontoret att under de sista åren af byggnadstiden förskjuta ett motsvarande belopp.

Enligt hvad departementschefen erinrat, vore tiden, inom hvilken ifrågavarande byggnadsföretag kunde förväntas blifva i sin helhet fullbordade, beräknad till åtta år. Då sistnämnda belopp af 2,000,000 kronor icke behöfde i sin helhet vara att tillgå vid tiden för byggnadsarbetenas påbörjande, hade, med hänsyn jemväl till beloppets storlek, en fördelning af detsamma på vissa år, motsvarande de beräknade byggnadsåren, ansetts lämpligen kunna och bära ega rum. I öfverensstämmelse härmed hade också Kongl. Maj:t i den till innevarande års Riksdag aflåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof föreslagit Riksdagen att för ifrågavarande byggnadsföretag bevilja ett extra anslag till belopp af 2,000,000 kronor, att utgå under åtta år, och deraf för år 1903 anvisa en åttendedel eller 250,000 kronor.

Slutligen ansåge departementschefen sig bära erinra, att till betäckande af kostnaderna för ifrågavarande byggnadsföretag en tillgång kunde påräknas äfven i de räntemedel, som under innevarande år och sedermera under byggnadstiden kunde komma att tillföras fonden för anordnande af lokaler för statens embetsverk i hufvudstaden. Vid beräkningen af det för byggnadskostnaderna erforderliga beloppet hade också hänsyn tagits till denna tillgång, i det att det anslag, som af Riksdagen äskats, ansetts kunna afjemnas nedåt med ett belopp af 18,220 kronor 56 öre eller från 2,018,220 kronor 56 öre till 2,000,000 kronor. Endast i ett afseende borde dock för närvarande Riksdagens medgifvande

till disposition af framdeles uppkommande tillgångar å fonden inhemtas. Enligt förslaget till bytesaftal med Stockholms stad skulle staden till kronan afstå, bland annat, en del af egendomen n:o 4 i kvarteret Riddarholmen, hvilken egendom nu af staden innehades med evärdlig besittningsrätt, mot det att kronan öfvertog den staden åliggande skyldigheten att för egendomen till finska församlingen betala en årlig afgäld af 1,000 kronor. Till bestridande af denna utgift hade omförmälda räntemedel ansetts böra jemväl lemna tillgång. Derest de af departementschefen förordade byggnadsföretagen komme till utförande, borde åtgärd vidtagas i syfte att med finska församlingen träffa uppgörelse om befrielse för kronan från afgäldens erläggande mot det att kronan till församlingen erlade ett afgäldens kapitalvärde motsvarande belopp. För närvarande och till dess sådan uppgörelse komme till stånd borde emellertid, hvad angående omförmälda med byggnadsföretagen sammanhängande utgift, räntemedlen endast så till vida behöfva tagas i beräkning, att af dem borde tills vidare få användas hvad som erfordrades för den årliga afgäldens erläggande.

Utskottet delar visserligen den af departementschefen till statsrådsprotokollet uttalade uppfattning om behofvet af nya och tidsenligare lokaler för många af de centrala embetsverken i hufvudstaden och särskildt för Kongl. Maj:ts kansli. Det sätt, på hvilket denna fråga skulle enligt Kongl. Maj:ts föreliggande förslag komma att i hufvudsakliga delar lösas, anser sig utskottet emellertid icke kunna förorda.

*Utskottets
yttrande.*

Hvad först beträffar det ifrågasatta nedrifvandet af de två byggnader, i hvilka kammarrätten och domänstyrelsen samt sjöförvarsdepartementet och marinförvaltningen äro inrymda, samt uppförande å denna med en del af hamnområdet utvidgade plats af ett nytt kanslihus, föreställer sig utskottet, att det icke är med god hushållning förenligt att rasera dessa ansenliga byggnader, hvilka utan tvifvel böra kunna så ändras och inredas, att de komma att erbjuda fullt tidsenliga embetslokaler; och äfven om förstärkning af grunden för den mot hamnen vettande del af byggnaderna skulle vara erforderlig, synas kostnaderna härför icke kunna blifva afskräckande. Uppförandet af större delen af den nya byggnaden å hamnområdet, hvilket läres utgöras af utfyllning i sjön framför den ursprungliga kajen, skulle, enligt hvad utskottet inhemtat, medföra vida större grundläggningskostnader än dem, som finnas i de nu framlagda beräkningarna angifna. Härtill kommer, att, derest nämnda del af Riddarholmshamnen, utgörande

3,070 kvadratmeter, icke skulle behöfva tagas i anspråk för nu ifrågavarande byggnadsföretag, för kronan borde kunna erhållas väsentlig tillökning i förmåner vid förestående bytesaftal mellan kronan och Stockholms stad. Äfven ur estetisk synpunkt synes det kunna ifrågasättas, om å förenämnda plats lämpligen bör förläggas en byggnad med det monumentala utseende, som torde böra förlänas den blifvande kanslibyggnaden, då den utan tvifvel komme att domineras af den närbelägna Riddarholmskyrkan.

Vid fråga om uppförande af en monumental byggnad å Riddarholmen, synes, enligt utskottets mening, uppmärksamheten böra fästas å den plats, som, höjande sig på klippgrund, för närvarande upptages af det åt generalstabens och krigshögskolans upplåtna hus med närliggande byggnader. Dess läge skulle otvifvelaktigt blifva ett af de vackraste, som hufvudstaden kan erbjuda; och äfven om ett utsträckt fastighetsförvärf skulle föranledas af byggnadens förläggande å denna del af Riddarholmen, torde detta icke böra utgöra hinder för arbetets utförande. Såsom ett önskemål har ofta framstalts, att statsverket måtte blifva egare af alla byggnader å Riddarholmen.

Med den uppfattning, utskottet sålunda hyser i fråga om platsen för kanslibyggnadens förläggande, kan utskottet gifvetvis icke biträda Kongl. Maj:ts förslag angående uppförandet af ett nytt hus för kammarrätten, domänstyrelsen och kammararkivet. Mot detta förslag har utskottet i öfrigt velat erinra, att byggnaden synes enligt detsamma komma att förläggas på en i flera afseenden olämplig plats upptagande 685 kvadratmeter af Riddarholmens hamnområde. Dess läge i omedelbar närhet till nämnda lifligt trafikerade hamn, synes ingalunda fördelaktigt, och dertill kommer, att byggnaden skulle uppföras nedanför en bergshöjd, mot hvilken en del af dess lokaler skulle vetta. Det på denna höjd belägna generalstabshuset skulle komma att nedtrycka byggnaden och inklämma inträdet till densamma från Birger Jarls torg, der den dock skulle hafva den genaste förbindelsen med öfriga embetsverk å holmen. I allt fall skulle, derest den af utskottet uttalade mening om de åt kammarrätten och sjöförsvarsdepartementet med flera embetsverk upplåtna byggnadernas bibehållande vinner Riksdagens godkännande, någon sådan nybyggnad icke erfordras, då dessa byggnader efter förändrad inredning skulle komma att lemna mer än tillräckligt utrymme för kammarrätten och domänstyrelsen, samt, derest ny lokal skulle behöfva anordnas för kammararkivet, det torde kunna inrymmas i det nya kanslihuset.

Då utskottet sålunda i högst väsentliga delar icke kan biträda Kongl. Maj:ts föreliggande förslag, saknar utskottet anledning att ingå i närmare

granskning af dess detaljer. Utskottet har dock velat framhålla, att utskottet finner ändamålsenligt, att stadens samtliga byggnader å Riddarholmen förvärfvas för statsverkets räkning och att postverkets hus vid Rödbortorget påbygges för beredande af ökad utrymme för embetslokaler. I sammanhang härmed har utskottet velat uttala den mening, att afsevärda olägenheter icke borde uppstå, derest utrikesdepartementet eller något af försvarsdepartementen eller dem båda bereddes lokaler inom annan byggnad än det nya kanslihuset.

På grund af hvad nu anförts, anser utskottet en förnyad utredning i förevarande ämne böra åvägbringas; och, derest, med anledning af inom Riksdagen i ämnet väckta förslag, arffurstens palats kommer att för statsverkets räkning inköpas, torde vid behandling af nu föreliggande frågor böra tagas i ompröfning, i hvad mån nämnda byggnad må kunna användas för inrymmande af embetslokaler.

I sammanhang med ifrågavarande proposition har utskottet till behandling förehaft punkt 26 under sjunde hufvudtiteln i propositionen angående statsverkets tillstånd och behof, hvilken punkt, enligt hvad utskottet i punkt 24 af utlåtandet n:o 8 anmält, blifvit vid behandlingen af berörda hufvudtitel utbruten. I nämnda punkt 26 har Kongl. Maj:t föreslagit, att Riksdagen måtte för uppförande af ny byggnad för Kongl. Maj:is kansli och utförande af vissa i samband dermed stående byggnadsföretag bevilja ett extra anslag af 2,000,000 kronor, att utgå under åtta år, och deraf för år 1903 anvisa en åttendedel, eller 250,000 kronor.

I öfverensstämmelse med den af utskottet här ofvan uttalade mening i afseende å nämnda byggnadsfrågor, finner utskottet sig för närvarande icke kunna förorda berörda anslags beviljande.

Vid handläggningen af förevarande ärende har utskottet äfven till behandling förehaft en af herr *E. A. Lindblad* inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 184) i hvad den innefattar förslag om att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t behagade verkställa en utredning om, huruvida plats för Kongl. Maj:ts kansli må kunna beredas genom ombyggnad å nuvarande kanslihusstomten med möjlig utvidgning af densamma. Då emellertid utskottet antager, att, derest förnyad utredning angående förevarande ämne kommer att föranstaltas, det tillfälle till an-

ordnande af embetslokaler, som den nuvarande kanslibyggnaden och tomten för densamma erbjuder, icke torde komma att lemnas obeaktadt, har utskottet icke funnit sistnämnda framställning föranleda utskottet att hemställa om särskild åtgärd i denna fråga.

Under åberopande af hvad utskottet sålunda anfört och under uttalande af den mening, att en lösning af ofvannämnda byggnadsfrågor i den riktning, utskottet här ofvan antydt, icke torde medföra större kostnader, än hvad Kongl. Maj:ts nu framlagda förslag innebär, får utskottet hemställa,

a) att Kongl. Maj:ts förevarande proposition icke må af Riksdagen bifallas och att Riksdagen vid anmälan om detta beslut må anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes föranstalta om förnyad utredning i ämnet;

b) att Kongl. Maj:ts i punkt 26:o under sjunde hufvudtiteln framställda förslag, att Riksdagen må, för uppförande af ny byggnad för Kongl. Maj:ts kansli och utförande af vissa i samband dermed stående byggnadsföretag, bevilja ett extra anslag af 2,000,000 kronor, att utgå under åtta år och deraf för år 1903 anvisa en åttandedel eller 250,000 kronor, icke må vinna Riksdagens bifall; samt

c) att herr Lindblads ofvannämnda motion må, genom hvad utskottet i mom. a) här ofvan föreslagit, anses vara besvarad.

Stockholm den 29 april 1902.

På statsutskottets vägnar:

CHR. LUNDEBERG.

Reservationer:

af herr *H. P. P. Tamm* mot vissa delar af den af utskottet använda motivering;

af herr *E. Frænckel*, som yrkat, att utskottet måtte hemställa,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må af Riksdagen bifallas.

Det skulle här antecknas, att herr *P. Pehrson* och *S. G. von Friesen* icke öfvervarit förestående ärendes behandling inom utskottet.
